

ΝΑΡΚΙΣΣΙΣΜΟΣ: ΟΤΑΝ Η ΑΓΑΠΗ ΣΤΡΕΦΕΤΑΙ ΕΠΙ ΕΑΥΤΟΥ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. Ο μύθος.
2. Εισαγωγή – Ορισμοί.
3. Ναρκισσισμός : η ιστορική του διαδρομή.
4. Ο ναρκισσισμός ως εξελικτικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.
 - 4.1 Η περίοδος του αυτοερωτισμού.
 - 4.2. Ο πρωτογενής ναρκισσισμός.
 - 4.3 Ο δευτερογενής ναρκισσισμός.
5. Ο ναρκισσισμός κατά Lacan : το στάδιο του καθρέφτη.
6. Ναρκισσισμός και η εικόνα εαυτού.
7. Η λιβιδινική επένδυση του εξωτερικού κόσμου.
8. Ναρκισσισμός και Ψύχωση.
 - 8.1 Διαταραχές οφειλόμενες στον πλεονάζοντα ναρκισσισμό.
 - 8.2 Διαταραχές οφειλόμενες στην εκσεσημασμένη επένδυση του αντικειμένου.
9. Ο ναρκισσισμός ως υπερεπένδυση των λέξεων.
10. Το ιδεώδες Εγώ ως απότοκο του ναρκισσισμού.
11. Η ναρκισσιστική επιλογή αντικειμένου.
12. Η ναρκισσιστική θεματική στην υποχονδρία.
13. Ναρκισσισμός και μελαγχολία.
14. Η ναρκισσιστική προσωπικότητα και η ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας.
15. Ναρκισσιστικό πλήγμα και βία.
16. Η έννοια του χρόνου στην ναρκισσιστική προσωπικότητα.
17. Ο ναρκισσισμός του ζεύγους (στη σχέση).
18. Ο ναρκισσισμός των μικρών διαφορών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

1.Ο μύθος.

Ναρκισσισμός: Πρόκειται για την αγάπη η οποία στρέφεται προς στην εικόνα εαυτού του υποκειμένου. Η ονομασία παραπέμπει στον *Νάρκισσο* και στους σχετικούς με αυτόν μύθους. Κατά την ελληνική μυθολογία επρόκειτο για έναν ωραιότατο νέο βοιωτό, ο οποίος ήταν υιός του θεού Κηφισού, προστάτου του ομώνυμου ποταμού, και της νύμφης Λειριώτης. Οι περί του ναρκίσσου παραδόσεις αφθονούν :

-Καθήμενος στην όχθη κάποιας πηγής είδε την *εικόνα* του στα ύδατα της και τόσο συναρπάστηκε απ'αυτήν ώστε θέλησε να την συλλάβει βυθίζοντας τον βραχίονα του μέσα στα νερά της πηγής. Επειδή, βεβαίως, δεν το κατόρθωσε παρέμεινε εκεί στη θέση του ν'αυτοθαυμάζεται. Στο τέλος έπαθε μαρασμό και πέθανε. Στη θέση του λίγο αργότερα φύτρωσε το ομώνυμο λουλούδι, σύμβολο της φθοράς και των χθόνιων θεοτήτων.

-Αδιαφόρησε για τον έρωτα του νεαρού Αμεινίου και έτσι τον ώθησε στην αυτοκτονία. Η Νέμεσις τον τιμώρησε για την σκληρότητα του υποκινώντας τον να δει την εικόνα του μέσα σε μια πηγή να την ερωτευτεί και να πεθάνει τελικά από τον ανικανοποίητο προς εαυτήν ερωτά του.

-Ερωτεύτηκε την επίσης εκπάγλου καλλονής δίδυμη αδελφή του η οποία πέθανε. Δεν βρήκε παρηγοριά στη δυστυχία του παρά μόνο βλέποντας την εικόνα του στο νερό μιας πηγής στις Θεσπιές στην Βοιωτία. Είναι στη θέση αυτήν όπου πέθανε τελικά από εξάντληση.

-Απασχολημένος να θαυμάζει, στις όχθες ενός ποταμού, την εικόνα του μέσα στα νερά του δεν έδινε καμία προσοχή στον έρωτα της νύμφης Ηχούς η οποία διαρκώς τον καλούσε. Τελικά από την Ηχώ απέμεινε μόνο η φωνή η οποία διαρκώς εξασθενούσε έτσι ώστε ν'ακούγονται μόνο οι τελευταίες συλλαβές των όσο έλεγε. Η Νέμεσις τιμώρησε τον Νάρκισσο, μετά από παρακλήσεις της Ηχούς, ως εξής : κατά την διάρκεια ενός κυνηγιού ο Νάρκισσος έκανε στάση κοντά σε μια πηγή με γάργαρα νερά . Θαμπώθηκε από την αντανάκλαση του προσώπου του νομίζοντας ότι βλέπει κάποιο άλλο και, μαγεμένος, δεν κατάφερε να ξεκολλήσει το βλέμμα του απ'αυτό το πρόσωπο το οποίο ήταν το δικό του. Βούτηξε τότε τα μπράτσα του μέσα στο νερό για να αρπάξει αυτό το πρόσωπο το οποίο

συνέχεια του "ξέφευγε". Βασανισμένος απ' αυτόν τον ανεκπλήρωτο έρωτα, έκλαψε γοερά και κατέληξε να συνειδητοποιήσει ότι ήταν αυτός ο ίδιος το αντικείμενο της αγάπης του. Θέλησε τότε να ξεχωρίσει από τον ίδιο του τον εαυτό και αυτοτραυματίστηκε μέχρι σημείου αιμορραγίας πριν αποχαιρετήσει το μοιραίο καθρέφτη και παραδώσει την ψυχή του. Σε ένδειξη πένθους οι αδελφές του, οι Δρυάδες και οι Ναϊάδες έκοψαν τα μαλλιά τους. Παρατήρησαν τότε ότι το σώμα του μεταμορφώθηκε σε λουλούδι. Πρόκειται εδώ για τη γνωστότερη και πλέον διαδεδομένη από τις περί Ναρκίσσου παραδόσεις η οποία μας δόθηκε από τον *Οβίδιο* στο έργο του "Μεταμορφώσεις" (iii , 342).

2.Εισαγωγή – Ορισμοί.

Ο *ναρκισσισμός* κατέχει προεξάρχουσα θέση στην ψυχαναλυτική θεωρία και πρακτική. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Α. Binet (γάλλος ψυχολόγος) για να περιγράψει μια μορφή *φетиχισμού* η οποία συνίσταται στο να επιλέξει κάποιος τον ίδιο του τον εαυτό ως σεξουαλικό αντικείμενο. Ο φетиχισμός αποτελεί την απόδοση ιδιαίτερης σημασίας σε κάποιο αντικείμενο και την προσκόλληση του ατόμου σε αυτό συνήθως με άντληση γενετήσιας ικανοποίησης. Επομένως ο ναρκισσισμός είναι ένα λιβιδινικό φαινόμενο το οποίο αφορά στις *επί εαυτώ* επενδύσεις των σεξουαλικών ενορμήσεων με σκοπό την ευχαρίστηση. Ας σημειωθεί ότι ο ναρκισσισμός ως η αγάπη κάποιου γι' αυτόν τον ίδιο μπορεί ν' αφορά :

-Στην αγάπη για το σώμα του: το σώμα του υποκειμένου ως αντικείμενο των σεξουαλικών του ενορμήσεων. Στα πρώτα στάδια της ζωής κατά τα οποία η σχέση του βρέφους με την πραγματικότητα δεν έχει ακόμα εγκατασταθεί, το αντικείμενο της αγάπης του είναι το ίδιο του το σώμα. Γίνεται λόγος, στις πολύ πρώτες εβδομάδες της ζωής του βρέφους, για σωματικό Εγώ: το Εγώ είναι κατ' αρχάς σωματικό .

-Στην αγάπη του για το Εγώ του: αυτό επισυμβαίνει στις μεθύτερες φάσεις της ζωής κατά τις οποίες το Εγώ έχει ήδη αρχίσει να σχηματίζεται. Η αγάπη του Εγώ αντιτίθεται στην εξωτερική πραγματικότητα η οποία σημαίνει περιορισμούς, κανόνες, επιβάλλει κυρώσεις κ.λ.π.

Κλινικό παράδειγμα : Νέος 26 ετών σε θεραπεία εδώ και ενάμισι χρόνο. Κατά τα φαινόμενα έχει μάλλον οριακή διαταραχή προσωπικότητας με ταυτόχρονη εκδήλωση υστερικών και υστερικόμορφων σημείων. Όταν ζήτησε θεραπεία ήταν και ζούσε μόνος του , ήταν μόνος του και δεν εργαζόταν. Δηλώνει

ομοφυλόφιλος αλλά με ανύπαρκτη, ερωτική/σεξουαλική ζωή τουλάχιστον κατά τον τελευταίο χρόνο της ζωής του. Ξεκίνησε ψυχοθεραπεία με συχνότητα δυο συνεδριών εβδομαδιαίως η οποία άλλαξε σε τρεις μετά από οχτώ περίπου μήνες. Παραπέμφθηκε σε ψυχίατρο για φαρμακοθεραπεία, παράλληλα με την ψυχοθεραπεία του. Κατά την διάρκεια του πρώτου έτους της θεραπείας έκανε 4-5 ξεσπάσματα (κρίσεις οργής) εναντίον της μητέρας του και κατέληξε ν'αφήσει το διαμέρισμα του και να επιστρέψει στο σπίτι των γονιών του. Οι απόπειρες για δουλειά ή απασχόληση αποτύγχαναν στο μέτρο που αισθανόταν ψυχικά πολύ αδύναμος. «Κατέρρευσε» ψυχολογικά όταν, κατά την διάρκεια της θεραπείας, η μητέρα του αποκάλυψε ότι ο πατέρας του δεν είναι ο βιολογικός του γεννήτορας: του είπε ότι ο βιολογικός του πατέρας ήταν αλλοδαπός και πέθανε σε αεροπορικό δυστύχημα. Κατά τις επόμενες εβδομάδες επακολούθησαν και άλλες εκρήξεις οργής εναντίον της μητέρας του με την οποίαν βρισκόταν σε «κολλώδη» εξαρτητική και συμβιωτική σχέση. Μετά από μια μικρή περίοδο σχετικής βελτίωσης και εργασιακής απασχόλησης υποτροπίασε εκ νέου οργανώνοντας ένα οξύ ψυχωσικό επεισόδιο. Νοσηλεύτηκε για περίπου τρεις ημέρες και κατά το επόμενο διάστημα ήρθε σε ρήξη με τον ψυχίατρο του και άρχισε να επιδεικνύει κάποια απροθυμία στις ψυχοθεραπευτικές του συνεδρίες (ξεχνούσε να έρχεται, τον έπαιρνε ο ύπνος κλπ). Ήδη από καιρού εις καιρόν ζητούσε να μειώσει τη συχνότητα της θεραπείας του αρχικά σε δυο και αργότερα σε μια φορά εβδομαδιαίως. Μετά τις διακοπές του καλοκαιριού επέμεινε στη μείωση της συχνότητας υποστηρίζοντας ότι είναι πλέον καλά, καθώς το καλοκαίρι που είχε πάει στο Εδιμβούργο τα είχε καταφέρει ικανοποιητική εκεί και είχε εργαστεί. Ήθελε να δώσει εξετάσεις στο Εθνικό Θέατρο ή στο Θέατρο Τέχνης, επιθυμούσε να «πιάσει μια δουλειά» και δεν εννοούσε, σχεδόν όλα του τα χρήματα, να ξοδεύονται στην ψυχοθεραπεία του. Ωστόσο του είχα μεταδώσει ότι δεν θα μπορούσα να τον βλέπω λιγότερο και ότι χρειαζόμουν αυτήν τη συχνότητα για να μπορώ να τον υποστηρίξω. Τελικά επέλεξε να διακόψει, επειδή, μεταξύ πολλών άλλων όπως μετέδωσε, δεν ήθελε την ψυχοθεραπεία με την προσυμφωνηθείσα συχνότητα, τουλάχιστον εκείνη την εποχή. Κατά την τελευταία συνεδρία είπε, σχετικά με την προετοιμασία του στο εθνικό θέατρο, «*ήμουν τόσο καλά όλη τη νύχτα, απαγγέλλοντας Θερβάντες*»

Είχαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε κατά την διάρκεια της θεραπείας του την απόπειρα του ασθενούς να βγει προς τα έξω, επενδύοντας λιβιδινικά/ψυχικά και σε κάτι άλλο, έτερο πέρα από τον εαυτό έξω από το Εγώ του. Όσο ερχόταν στη θεραπεία κινείτο προς τις αντικειμενοτρόπες σχέσεις (αντικειμενοτρόπος λιβιδώζ) οι οποίες αναπαρίσταντο από τη σχέση με τον θεραπευτή του. Η θεραπεία /πλαίσιο αποτέλεσε μέρος του εξωτερικού του κόσμου ήταν με διάφορους τρόπους περιοριστική και οργανωτική, π.χ. παρουσία του στις συνεδρίες με συγκεκριμένη συχνότητα και σταθερές ημέρες / ώρες και εβδομαδιαίως. Επιπροσθέτως η διαδικασία επέχει διαχωριστική λειτουργία τρίτου, στο άρρηκτο της σχέσης ανάμεσα σ'αυτόν και την μητέρα του. Υπό την πίεση αυτών των δεδομένων (άγχος αποχωρισμού από την μητέρα, απαιτήσεις του θεραπευτικού πλαισίου) αρχίζει να παλινδρομεί, δηλαδή να εσωστρέφεται εκ νέου οπότε να προεξάρχουν οι επί εαυτού λιβιδινικές επενδύσεις. Είναι το Εγώ το οποίο γίνεται το αντικείμενο της επιθυμίας του καθώς ο ασθενής αποσύρεται από τον εξωτερικό κόσμο.

3.Ναρκισσισμός : η ιστορική του διαδρομή.

Το 1851 ο εγκληματολόγος P.Nacke εισήγαγε τον όρο στα γερμανικά. Ο ίδιος το 1899 περιέγραψε μια συμπεριφορά η οποία αντιστοιχεί σε μια *διαστροφή*: κάποιος χρησιμοποιεί το ίδιο του το σώμα όπως θα χρησιμοποιούσε το σώμα ενός άλλου σεξουαλικού αντικειμένου, το σώμα κάποιου άλλου. Το 1898 ο Havelock Elis χαρακτήρισε ως *'narcissus like'* αυτή τη μορφή αγάπης προς τον ίδιο τον εαυτό .

Μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα οι σεξολόγοι χρησιμοποίησαν τον όρο για να υποδηλώσουν μια σεξουαλική *διαστροφή* η οποία χαρακτηρίζεται από την αγάπη την οποία κάποιος στρέφει προς τον εαυτό του. Το 1904 ο Sadger χρησιμοποιεί τον όρο “*ναρκισσισμός*” στους ομοφυλόφιλους, για να επεξηγήσει την αγάπη του εαυτού η οποία εκφράζεται με την ομόφυλη επιλογή αντικειμένου. Ο Freud το 1910 χρησιμοποιεί τον όρο για πρώτη φορά για τον ίδιο λόγο: γράφει σχετικά με τους ομοφυλόφιλους ότι παίρνουν τον εαυτό τους ως σεξουαλικό αντικείμενο δηλαδή με βάση τον ναρκισσισμό αναζητούν νέους οι οποίοι τους μοιάζουν (ομόφυλοι), ψάχνουν το είδωλο τους στον καθρέφτη, τον όμοιο τους « *για να μπορούν να τον αγαπήσουν όπως η μητέρα τους, αγάπησε αυτούς τους ίδιους...*» (Vocabulaire De La Psychanalyse, Puf , Paris 1967).

4. Ο ναρκισσισμός ως εξελικτικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Υπάρχουν 3 μορφές αγάπης του εαυτού οι οποίες διαδέχονται η μια την άλλη :

- Ο αυτοερωτισμός
- Ο πρωτογενής ναρκισσισμός
- Ο δευτερογενής ναρκισσισμός

4.1 Η περίοδος του αυτοερωτισμού: αντιστοιχεί στην περίοδο της πολύ πρώιμης βρεφικής ηλικίας, περίοδο κατά την οποία το βρέφος ζει το σώμα του ως κάτι *σκόρπιο, κατακερματισμένο* . Εδώ προεξάρχουν οι *μερικές ενορμήσεις*, παρούσες κατά την προοιδιπόδεια φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης. Ακόμα, σε αυτήν την περίοδο, δεν υπάρχει κανένα ίχνος σχηματισμού του Εγώ, αυτό δεν έχει ακόμα συγκροτηθεί, επομένως

λείπει η σχέση με την πραγματικότητα. Οι μερικές ενορμήσεις είναι διάφορες συνιστώσες του σεξουαλικού ενστίκτου οι οποίες παίρνουν ως αντικείμενο για να ικανοποιούνται ένα μερικό αντικείμενο. Είναι σκόρπιες και αυτές και μ'ένα τρόπο άναρχο μη ενοποιημένο, ικανοποιούνται μερικώς μέσω των διαφόρων μερικών οργάνων π.χ. η στοματική μερική ενόρμηση ικανοποιείται μέσω του βλεννογόνου του στόματος, δηλαδή το ίδιο το όργανο το οποίο αποτελεί την πηγή της ενόρμησης συνιστά και το αντικείμενο της ικανοποίησης. Στο στάδιο του αυτοερωτισμού οι μερικές ενορμήσεις ικανοποιούνται η καθεμιά για δικό της λογαριασμό χωρίς να υπάρχει μια συνολική οργάνωση. Είναι συγκεντρωμένες στο Εκείνο, το οποίο αποτελεί κατά Freud το σύνολο των πρωταρχικών μας ενορμήσεων που υπακούουν στην *αρχή της ευχαρίστησης* (το υποκείμενο κάνει ό,τι το ανακουφίζει).

Στο μέτρο κατά το οποίο εδώ το βρέφος ζει χωρίς μια συγκροτημένη αίσθηση εικόνας σώματος και χωρίς ένα σχηματισμένο Εγώ, δε μπορεί ούτε το σώμα του ούτε το Εγώ του να αποτελούν αντικείμενα λιβιδινικών επενδύσεων. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου το βρέφος δε μιλάει δεν έχει πρόσβαση στην ομιλία, δεν κάνει τη διάκριση ανάμεσα σε αυτό το ίδιο και τον εξωτερικό κόσμο (δεν διακρίνει ανάμεσα στο Εγώ-Μη Εγώ), άλλως ειπείν, δεν έχει ακόμα μια δομημένη ταυτότητα δεν είναι ένα πραγματικό υποκείμενο.

Συμπερασματικά, ο αυτοερωτισμός είναι ο χρόνος μηδέν του βρέφους κατά τον οποίο, λείπει το αληθινό υποκείμενο. Κατ'αυτήν την περίοδο, η μερική ενόρμηση ικανοποιείται από ένα μέρος του σώματος και αυτό διαφέρει από την έννοια του *όλου*. Η περίοδος του αυτοερωτισμού χαρακτηρίζεται από τη πρωταρχική αγωνία του βρέφους. Πραγματική απειλή στην ψυχική ζωή μας αποτελεί ή εν δυνάμει επιστροφή (παλινδρόμηση) σ'αυτήν την αυτωερωτική φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

4.2.Ο πρωτογενής ναρκισσισμός: η προοδευτική εμφάνιση του πρωτογενούς ναρκισσισμού προϋποθέτει την *ενοποίηση* των μερικών σεξουαλικών ενορμήσεων οι οποίες μέχρι τώρα δρούσαν ανεξάρτητα. Το σώμα του βρέφους από σκόρπιο οργανώνεται ως *ενοποιημένο αντικείμενο*, δηλαδή σύνολο οργάνων, κατάσταση η οποία διαφέρει από αυτήν των μεμονωμένων οργάνων της αυτωερωτικής περιόδου. Αυτό το σώμα θ'αποτελέσει το πρώτο αντικείμενο των λιβιδινικών επενδύσεων. Πρόκειται για τον πρώτο /πρωτογενή) ναρκισσισμό, θα λέγαμε έναν *σωματικό ναρκισσισμό*. Βλέπουμε εδώ την εμφάνιση του ναρκισσισμού με μια λειτουργία «ενοποιητική» των μερικών σεξουαλικών ενορμήσεων: Είναι η πρώτη ενοποίηση τους χάρη στην εμφάνιση του

πρώτου ναρκισσισμού. Επομένως ο ναρκισσισμός έχει ρόλο δομικό για την ψυχική μας ζωή. Λαμβάνει χώρα πριν από το σχηματισμό του Εγώ . Τα Εκείνο-Εγώ είναι ακόμα αδιαφοροποίητα. Συμπερασματικά, στον πρωτογενή ναρκισσισμό έχουμε το σώμα ως αντικείμενο αγάπης.

4.3 Ο δευτερογενής ναρκισσισμός : Εδώ το αντικείμενο αγάπης, δηλαδή το αντικείμενο στο οποίο στοχεύουν οι σεξουαλικές ενορμήσεις (ή λιβιδώς) για να ικανοποιηθούν, δεν είναι ένα μερικό όργανο όπως στον αυτοερωτισμό, ούτε ένα σύνολο οργάνων (όλο το σώμα), όπως στον πρωτογενή ναρκισσισμό, αλλά το Εγώ το οποίο έχει τώρα σχηματιστεί: στον δευτερογενή ναρκισσισμό, το Εγώ γίνεται αντικείμενο των λιβιδινικών ενορμήσεων. Στον δευτερογενή ναρκισσισμό το Εγώ επιβάλλεται στο Εκείνο-από το οποίο πηγάζουν οι σεξουαλικές μας ενορμήσεις- ως αντικείμενο αγάπης . Το Εγώ συνιστά ένα αντικείμενο συνεχούς λιβιδινικής επένδυσης η οποία δεν εξαντλείται ποτέ . Κατά τον Freud η ενόρμηση ψάχνει διαρκώς ένα αντικείμενο να επενδύσει (να αγαπήσει) και, όταν αρχίσει να σχηματίζεται το Εγώ, λέει το Εγώ στο Εκείνο: *«τώρα μπορείς να με αγαπήσεις, το αντικείμενο το οποίο ήθελες είμαι εγώ»*. Το Εγώ είναι το πρώτο όλο, μετά το ενοποιημένο σώμα. Κατά το στάδιο του ναρκισσισμού (είτε πρωτογενούς είτε δευτερογενούς) το νεογέννητο ζει τα πάντα μ'ένα τρόπο μοναχικό αφού όλος ο κόσμος του γίνεται το Εγώ του έναντι του εξωτερικού κόσμου, της εξωτερικής πραγματικότητας. Αυτό διαφέρει από μια ζωή αντικειμενοτρόπο η οποία βάζει στο «παιχνίδι» ένα σύντροφο. Κατ'αυτόν τον τρόπο , καθώς το Εγώ επενδύεται συνεχώς λιβιδινικά, γίνεται μια τεράστια αποθήκη λιβιδούς την οποία ονομάζουμε λιβιδώ του Εγώ .

Συμπερασματικά, Ο ναρκισσισμός αποτελεί ένα στάδιο, μια φάση της ψυχοσεξουαλικής μας εξέλιξης. Ο μεν πρωτογενής ναρκισσισμός θα μας οδηγήσει στο ν'ανακαλύψουμε το σώμα μας ο δε δευτερογενής να το ιδιοποιηθούμε ως δικό μας.

5. Ο ναρκισσισμός κατά Lacan : το στάδιο του καθρέφτη.

Κατά τον Lacan (γάλλος ψυχίατρος και ψυχαναλυτής , Παρίσι 1901, Νεϊγύ 1981), ο πρωτογενής ναρκισσισμός ως εξελικτικό στάδιο της βρεφικής ηλικίας, σηματοδοτείται τη

στιγμή κατά την οποία το βρέφος θα μπορέσει να συλλάβει την εικόνα, τη μορφή του στον καθρέφτη. Το όντι, η έρευνα έδειξε ότι το μωρό των έξι μηνών διαφέρει από τον χιμπατζή της ίδιας ηλικίας στο μέτρο κατά το οποίο σαηηνεύεται από την αντανάκλαση του στον καθρέφτη και θριαμβευτικά την υιοθετεί ως δική του εικόνα ενώ ο χιμπατζής καταλαβαίνει γρήγορα ότι η εικόνα είναι απατηλή και χάνει το ενδιαφέρον του γι' αυτήν. Το μωρό των έξι μηνών δε διαθέτει ακόμα συντονισμό, δεν έχει ακόμα έλεγχο τονικό και μυϊκό του ίδιου του σώματος του, δεν το αντιλαμβάνεται ως μια ενότητα. Ωστόσο έχει ένα αρκετά ανεπτυγμένο οπτικό σύστημα έτσι ώστε να μπορεί ν' αναγνωρίσει τον εαυτό του στον καθρέφτη, βλέπει την εικόνα του ως όλον. Πρόκειται για ένα μοντέλο ενότητας. Το μωρό ταυτίζεται με την μορφή του (είναι μια αντανάκλαση), καθλώνεται σε μια εικόνα αποκτώντας ερωτική σχέση μαζί της: *«αυτό το μικρό παιδί είμαι εγώ φλέγομαι από έρωτα για εμένα το ίδιο»*, αποτέλεσμα της κατοπτρικής αντανάκλασης της μορφής του. Είναι εδώ, μέσα απ' αυτήν τη λιβιδινική ενέργεια που ξεκινάει η δόμηση του Εγώ του. Ας σημειωθεί ότι οι Lacan και Dolto (γαλλίδα παιδοψυχίατρος και ψυχαναλύτρια), ομιλούν για την ύπαρξη ενός πρωτογενούς ναρκισσισμού προγενέστερου του σταδίου του καθρέφτη. Υποστηρίζουν δηλαδή ότι, μολονότι το βρέφος στα πολύ πρώτα βήματα του ζει σ' έναν κόσμο φαντασιακό, χαοτικό, κατακερματισμένο, εντούτοις σε κάποιο βαθμό, τα πράγματα συνδέονται.

6. Ναρκισσισμός και η εικόνα εαυτού.

Γίνεται κατανοητή η προεξάρχουσα σημασία της εικόνας μας στο θέμα του ναρκισσισμού. Το ν' αγαπώ τον εαυτό μου, το να παίρνω τον εαυτό μου ως αντικείμενο αγάπης, σημαίνει τον έρωτα για την εικόνα μου. Ο Νάρκισσος αγαπούσε μια εικόνα της οποίας αγνοούσε και τη φύση και την προέλευση. Δε γνώριζε σε τι συνίστατο αυτό το οποίο έβλεπε και πείσμωνε να γραπώσει μια φευγάτη εικόνα. Αυτό που έψαχνε δεν υπήρχε, έφτανε να γυρίσει πίσω και το αντικείμενο το οποίο αγαπούσε χανόταν, οπότε ο νάρκισσος σε μια σύγχυση ανάμεσα στο Εγώ και την αντανάκλαση του. Η αντανάκλαση της εικόνας του, άλλως ειπείν η εικόνα του στον καθρέφτη αποτελεί έναν τόπο προβολής του Εγώ του. Πρόκειται για μια εικόνα του η οποία τον κοιτάζει με την σειρά της σαν ένα παιχνίδι καθρεφτών πρόσωπο με πρόσωπο όπου το ένα αντανακλά το άλλο στο άπειρο. Η έννοια της εικόνας εαυτού στην ψυχανάλυση αφορά στην αναπαράσταση του σώματος μας, στην εικόνα του σώματος μας, στη συνειδητότητα εαυτού στο πως ζούμε δηλαδή τον εαυτό

μας, τι σημαίνει αυτός για εμάς. Αφορά δηλαδή στην ταυτότητα εαυτού και στην ταυτότητα του Εγώ . Η εικόνα εαυτού για τον καθένα μας χτίζεται μέσα από τις ταυτίσεις μας με το πρότυπο (διαδικασία ομοιώσεως πρωτίστως με τους γονείς μας αλλά και άλλες «ηρωικές» μορφές πραγματικές ή φανταστικές) μέσα από την εγκατάσταση στον ψυχισμό μας του Υπερεγώ (εσωτερική λογοκρισία, διαχωρισμός του «καλού» από το «κακό»), αλλά και του ιδεώδους Εγώ (προδιαγραφές μιας εικόνας εαυτού την οποία θέλουμε να έχουμε) . Η απαρχή της εγκατάστασης της εικόνας εαυτού στη ζωή μας συμπίπτει με τη στιγμή όπου ως βρέφος αρχίσαμε ν'αναγνωρίζουμε τον εαυτό του στον καθρέφτη ενώ μέχρι τότε εκλαμβάναμε την κατοπτρική μας αντανάκλαση για κάποιο άλλο. Η είσοδος στο εξελικτικό στάδιο του ναρκισσισμού δε νοείται παρά μόνον εφ'όσον το βρέφος έχει ανακαλύψει /κατακτήσει την εικόνα εαυτού του, δηλαδή όταν μπορεί ν'αναγνωρίζει ως δικό του το είδωλο του στον καθρέφτη. Η εικόνα εαυτού εξαρτάται επίσης και από το βλέμμα και την αξιολόγηση των άλλων επάνω μας. Τέλος σε αυτήν την έννοια επιπροστίθενται γενικότερα και το αίσθημα ικανότητας-δεξιότητας και η αυτοεκτίμηση που έχουμε για εμάς τους ίδιους.

7. Η λιβιδινική επένδυση του εξωτερικού κόσμου.

Κατά τη διάρκεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης το Εγώ καλώς εχόντων των πραγμάτων δε μπορεί πλέον να σηκώνει το βάρος της ολοένα συσσωρευμένης σε αυτό λιβιδούς επειδή κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε νοσηρότητα στην παθολογία του ναρκισσισμού. Τότε η λιβιδώς έρχεται να δεθεί με αντικείμενα (λιβιδώς του αντικειμένου) , οπότε έχουμε εγκατάλειψη της ναρκισσιστικής παντοδυναμίας του βρέφους, διαδικασία η οποία συνοδεύεται με ψυχικό πόνο. Πράγματι, η σχέση μας με τους άλλους, δηλαδή η σχέση με το αντικείμενο και , εν τέλει , η σχέση μας με την πραγματικότητα προϋποθέτει την απώθηση, τη λήθη των αρχαϊκών μας φαντασιακών δεσμών τους οποίους κάποτε-πολύ νωρίς- είχαμε μαζί με αυτήν την πραγματικότητα. Η ανακάλυψη/επένδυση του αντικειμένου (ό,τι λαμβάνει χώρα πέρα και έξω από εμένα) σημαίνει την ανάπτυξη της έννοιας, του νοήματος της πραγματικότητας.

Συμπερασματικά, οι σεξουαλικές ενορμήσεις (λιβιδώς) καθώς πιέζουν για να ικανοποιούνται οδηγούν το υποκείμενο στο να παραιτηθεί μερικώς από το ναρκισσισμό

του προς όφελος του αντικειμένου. Επομένως οι σεξουαλικές ενορμήσεις δεν επενδύουν μόνο στο Εγώ, αλλά και στον εξωτερικό κόσμο . Υπό αυτό το πρίσμα, ο ναρκισσισμός ως στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης προηγείται της αντεικειμενοτρόπου λιβιδινικής επενδύσεως.

Σημείωση: Στην πρώτη του θεωρία των ενορμήσεων, ο Freud διαφοροποιεί τις από τις λεγόμενες ενορμήσεις του Εγώ ή ενορμήσεις αυτοσυντήρησης, οι οποίες δεν έχουν σεξουαλικό ενδιαφέρον (π.χ. η πείνα).

Εν κατακλείδι, διακρίνουμε ανάμεσα σε **λιβιδώ του Εγώ** (ναρκισσισμός) και **λιβιδώ του αντικείμενου**. Η πρώτη λιβιδινική επένδυση του αντικειμένου είναι ο μαστός (επένδυση του μαστού).

Υπάρχει κίνηση ισορροπίας ανάμεσα στις δυο λιβιδινικές καταστάσεις έτσι ώστε όταν η μία εμπλουτίζεται η άλλη «φτωχαίνει» και αντίστροφα. Άλλως ειπείν, μια σημαντική επένδυση επί εαυτού επιφέρει απόσυρση των δυνάμεων οι οποίες μας δένουν με τον εξωτερικό κόσμο. Πρόκειται για μια διπλή πολικότητα της λιβιδινικής οικονομίας η οποία επενδύει-ή μάλλον θα όφειλε να επενδύει- ισόρροπα στο Εγώ και στον εξωτερικό κόσμο . Κατά την ισόρροπη λειτουργία των δυο αντιθέτων ενορμητικών κινήσεων (λιβιδώ του Εγώ και λιβιδώ του αντικείμενου) προεξάρχει η εκδήλωση της ενόρμησης της ζωής (Ερως) η οποία αποτελεί την πεμπτουσία των συνδέσεων και της συνοχής στη ζωή μας. Θα λέγαμε ότι η σχέση της λιβιδούς του Εγώ και της λιβιδούς του αντικείμενου διέπεται από την αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων. Στο οικουμενικό παράδειγμα της τρυφερότητας των γονιών για τα παιδιά τους οι πρώτοι έχουν εγκαταλείψει το ναρκισσισμό τους προς όφελος των ανυπεράσπιστων μικρών τους, το μεγαλύτερο μέρος (ποσότητα) της ναρκισσιστικής λιβιδούς έχει μετατραπεί σε αντεικειμενοτρόπο λιβιδώ .

8. Ναρκισσισμός και Ψύχωση.

8.1 Διαταραχές οφειλόμενες στον πλεονάζοντα ναρκισσισμό.

Η λιβιδώ του Εγώ μπορεί να επενδύσει το Εγώ με τρόπο κατακλυσμικό έτσι ώστε να αποσυνδέσει το υποκείμενο από τον εξωτερικό κόσμο (απόσυρση, κλείσιμο στον εαυτό του). Τω όντι, ο ναρκισσισμός αποτελεί έναν τύπο παλινδρόμησης της λιβιδούς (καθήλωση), άλλως ειπείν κάτω από ορισμένες συνθήκες (δυσκολίες) κάποιος μπορεί να

επιστρέφει ψυχικά από την αντικειμενοτρόπο ζωή (δούναι και λαβείν με τον εξωτερικό κόσμο) στο ναρκισσισμό (στροφή επί εαυτού) της πρώτης παιδικής του ηλικίας.

Σημείωση: Οι έννοιες παλινδρόμηση-καθήλωση της λιβιδούς σε προηγούμενα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης παραπέμπουν γενικότερα σε ψυχοπαθολογία.

Στην καθημερινότητα μας αποσυρόμαστε φυσιολογικά από τα δρώμενα, οπότε χάνουμε την επαφή μας με το εξωτερικό μας περιβάλλον, όταν κοιμόμαστε και όταν πονάμε σωματικά, επίσης όταν ταλανιζόμαστε από υποχονδριακές ενασχολήσεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις αποεπενδύουμε από τον εξωτερικό κόσμο και συγκεντρωνόμαστε στο Εγώ μας, όλη η προσοχή μας στρέφεται στο Εγώ μας ως εάν αυτό να ωφελείτο εκ νέου της παντοδυναμίας που το χαρακτήριζε άλλοτε, κατά το φυσιολογικό τότε στάδιο του πρωτογενούς ναρκισσισμού στα πρώτα χρόνια της ζωής.

Ο K. Abraham (γερμανός ψυχαναλυτής και ιατρός. Βρέμη 1877, Βερολίνο 1925), δουλεύοντας με ψυχικά αρρώστους περιέγραψε το 1908 τη διαδικασία αποεπένδυσης του αντικειμένου (εξωτερικός κόσμος) και την αναδίπλωση στον εαυτό τους. Πρόκειται για την ψύχωση. Εδώ ο ψυχικά ασθενής αφιερώνει σ'αυτόν τον ίδιο σα να ήταν το μόνο σεξουαλικό αντικείμενο όλη τη λιβιδώ την οποία ο υγιής άνθρωπος στρέφει προς το περιβάλλον.

Σημείωση: στην ψυχαναλυτική σκέψη ονομάζουμε σεξουαλικό ή λιβιδινικό αντικείμενο εκείνο στο οποίο στοχεύουν /επενδύουν οι σεξουαλικές μας εννοήσεις (η λιβιδώ) ώστε να ευχαριστιόμαστε

Γίνεται λόγος για φυγανθρωπία, η οποία δεν είναι ανθρωποφοβία, αλλά μισανθρωπία. Ο ίδιος ο Ευριπίδης π.χ. εμφανίζεται ως σκυθρωπός, σύννους και μισόγελως. Λέγεται ακόμη πως διημέρευε σ'ένα σπήλαιο στη Σαλαμίνα αποφεύγοντας τις συναναστροφές μολοντί γνώριζε το κόστος της εσωστρέφειας και της μοναξιάς: «*κουδείς αυτός, ευτυχεί ποτέ*» (Τρωάδες), «*κανείς άνθρωπος που είναι επικεντρωμένος στον εαυτόν του δε γνωρίζει την ευτυχία*». Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τα επίθετα «*αυτίτης*» (από το αυτός, ο επικεντρωμένος στον εαυτόν του, ο καθ'αυτόν ών) και «*μονώτης*» για τον εαυτόν του. Ονομάζει δε *φιλόμυθο* αυτόν που αγαπά τους παλαιούς μύθους-που τέρπεται με το θαυμαστό κόσμο των πλασματικών ιστοριών, που είναι βυθισμένος στην ανάγνωση των παραδοσιακών- και όχι τον φλύαρο, τον αδολέσχη (πολυλογάς). Αυτή η ενασχόληση αρμόζει στον φιλόσοφο που αρέσκεται να αναλογίζεται τα αρχαιολογικά θέματα. Επομένως ο Αριστοτέλης ήταν αυτίτης και μονώτης γι'αυτό και φιλόμυθος και μελαγχολικός. Ωστόσο ο φιλόσοφος και δάσκαλος είχε διεκτραγωδήσει τη χαλεπότητα του μονήρους βίου και δε δίσταζε να παραδεχθεί πως ο άνθρωπος που είτε έχει δυσκολίες επικοινωνίας είτε είναι αυτάρκης, θα πρέπει να θεωρηθεί πως είναι άγριο ζώο ή Θεός. Δήλωνε ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο πολιτικόν, δηλαδή είναι πλασμένος να ζει

μέσα σ' ένα οργανωμένο σύνολο, την πόλη, και να συναγελάζεται με τους πολλούς (παρετυμολογικός συσχετισμός των αρχαίων της λέξης «πόλις» με τους «πολλούς»). Με όρους της σύγχρονης επιστήμης η τάση για απομόνωση και η εσωστρέφεια του φιλοσόφου θα μπορούσαν να αποδοθούν σε ενδογενή μονοπολική κατάθλιψη (κάτι που δε μπορεί ν' αποδειχθεί).

Το Εγώ μας είναι μια μεγάλη αποθήκη λιβιδούς μέσα από την οποία αυτή κατανέμεται /επενδύει στα διάφορα εξωτερικά αντικείμενα (περιρρέων κόσμος). Αν τα τελευταία δε ευχαριστήσουν το υποκείμενο (ματαιώσεις της πραγματικότητας, απογοητεύσεις), τότε η λιβιδώς μπορεί ν' αποσυρθεί απ' αυτά και να επιστρέψει στον τόπο προέλευσης της, στην καταγωγή, από εκεί που ήρθε, δηλαδή πάλι στο Εγώ (παλινδρόμηση της λιβιδούς). Πρόκειται για την ψύχωση την οποία ονομάζουμε και δευτερογενή ναρκισσισμό σε αντιδιαστολή με τον με τον πρωτογενή, της παιδικής ηλικίας, ο οποίος είναι ένα φυσιολογικό και απαραίτητο δομικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης. Ο Freud θα υιοθετήσει αυτόν τον ορισμό της ψύχωσης και θα επεξηγήσει έτσι το παραλήρημα του μεγαλείου στον ψυχωτικό. Πράγματι, στην παράνοια η λιβιδώς αποεπενδύει από τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου και η σεξουαλική ενέργεια που απελευθερώνεται με αυτόν τον τρόπο προσκολλάται στο Εγώ το οποίο τοιουτοτρόπως «φουσκώνει». Ιδού το παραλήρημα του μεγαλείου. Ας σημειωθεί ότι ο Freud ονομάζει τις ψυχώσεις και ναρκισσιστικές νευρώσεις. Η παράνοια είναι η καθήλωση/ παλινδρόμηση της λιβιδούς στο στάδιο του ναρκισσισμού. Είναι η περίπτωση των σχιζοφρενών που το Εγώ τους απειλείται από την κατακλυσμική επέλαση της ψυχικής ενέργειας (λιβιδούς) επάνω του. Προκύπτει έτσι κατά την εφηβική ή ενήλικη ζωή του ασθενούς μια ψυχολογική στρέβλωση-το παραλήρημα μεγαλείου- μέσα από την οποία επαναλαμβάνεται μια προγενέστερη ψυχολογική κατάσταση, αυτή του πρωτογενούς ναρκισσισμού κατά την οποία το Εγώ μας ως υπερεπενδεδυμένο λιβιδινικά απολάμβανε τότε το απόλυτο αίσθημα παντοδυναμίας.

Η Melanie Klein περιγράφει έξοχα την παιδική παντοδυναμία και μεγαλομανία, τις οποίες συναντάμε στους πρωτογόνους λαούς (παντοδυναμία της σκέψης, μαγική σκέψη) και στα παιδιά (μαγεία των λέξεων), τα οποία φτάνει να προφέρουν ή να σκεφτούν μια λέξη οπότε αυτή γίνεται πράγμα. Επί παραδείγματι, αν πει το παιδί «καρέκλα» η λέξη γίνεται μαγικά το πράγμα δηλαδή το αντικείμενο καρέκλα (το'πε και έγινε....). Λίγο αργότερα, καθώς το παιδί θα εξελίσσεται η λέξη π.χ. καρέκλα θα χάσει τη μαγεία της, θα γίνει απλά ένα

λεκτικό σύμβολο το οποίο θα παραπέμπει στο αντικείμενο καρέκλα. Η λέξη καρέκλα δεν είναι το αντικείμενο καρέκλα αλλά το συμβολίζει .

Συμπερασματικά, η ψύχωση συνδέεται με την εκσεσημασμένη συγκέντρωση (αύξηση) της λιβιδούς του Εγώ. Το παραλήρημα μεγαλείου είναι η σύγχρονη, ενεστώσα εκδήλωση μιας κατάστασης η οποία υπήρξε στο παρελθόν (φυσιολογικό στάδιο). Πρόκειται για μια δευτερογενή κατάσταση η οποία βασίζεται πάνω στον πρωτογενή ναρκισσισμό. Η διαδικασία απόσυρσης των αντικειμενοτρόπων επενδύσεων και υπερεπένδυσης του Εγώ προσδίδει στο υποκείμενο μια σχετική αυτονομία. Τω όντι, ο ναρκισσευόμενος άνθρωπος σπάνια ζητάει βοήθεια, η επιθυμία για τον άλλο την ετερότητα, το αντικείμενο γίνεται επιθυμία για τον ένα, τον εαυτό μου. Ο πρωτογενής ναρκισσισμός αντιστοιχεί και συμπίπτει με την απουσία της ανάγκης για βοήθεια. Πρόκειται λοιπόν για αντικειμενοκτόνο διαδικασία, δηλαδή διαδικασία η οποία «σκοτώνει» το αντικείμενο : την ονομάζουμε καταστροφικό ναρκισσισμό (ενόρμηση του θανάτου). Την αντιδιαστέλλουμε από τον θετικό, λειτουργικό ναρκισσισμό, όπου η αγάπη εαυτού αντισταθμίζεται με τρόπον τινά από ισόποση αγάπη για τον άλλο .

8.2 Διαταραχές οφειλόμενες στην εκσεσημασμένη επένδυση του αντικειμένου.

Στις περιπτώσεις αυτές όλη η λιβιδός του Εγώ μετατίθεται στο αντικείμενο. Εδώ οι ενορμήσεις της αυτοσυντήρησης του Εγώ δεν καταφέρνουν να ελέγξουν το άδειασμα της λιβιδούς του Εγώ (ναρκισσιστικό άδειασμα) προς το αντικείμενο. Πρόκειται για τις περιπτώσεις του ερωτικού πάθους όπου προεξάρχει η ενόρμηση του θανάτου στο μέτρο κατά το οποίο η λιβιδός του Εγώ (ναρκισσιστική λιβιδός) αιμορραγεί προς όφελος της λιβιδούς του αντικειμένου, γεγονός το οποίο αποδυναμώνει το Εγώ (ευθραυστότης του Εγώ) καθώς αυτό φτωχαίνει ναρκισσιστικά. Κατά τον Μιχάλη Καραγάτση *το πάθος συνταυτίζει τον έρωτα με τον θάνατο*. Στο ερωτικό πάθος το αγαπώμενο πρόσωπο υπερεπενδύεται και έτσι γίνεται παντοδύναμο έναντι ενός υποκειμένου ταπεινού και υποταγμένου, παραδομένου σε αυτόν/αυτήν τον οποίον/οποία νομίζει και θεωρεί ότι είναι η ενσάρκωση του *ιδεώδους* του. Ο Freud συγκρίνει τον παθιασμένο έρωτα με την ύπωση με την έννοια κατά την οποία ο παθιασμένος ερωτικά όπως και ο υπνωτισμένος αποχωρίζεται απ'όλον τον απαραίτητο, προστατευτικό ναρκισσισμό του προς όφελος του αγαπώμενου. Προκύπτουν έτσι αντικειμενοτρόπες σχέσεις κολλώδεις, το υποκείμενο «κολλάει» πάνω στο αντικείμενο. Γίνεται τότε κατανοητή η ευθραυστότης του ερωτικά

παθιασμένου καθώς έχει εγκαταλείψει το Εγώ του προς όφελος του άλλου. Εδώ ο ερωτευμένος ενδοβαλει τον αγαπώμενο, ταυτίζεται μαζί του, γίνεται ένα με τον αγαπώμενο, απογυμνώνεται από την αυτοεκτίμηση του, τη χάνει προς όφελος της εξιδανίκευσης του άλλου.

Εν κατακλείδι, το ερωτικό πάθος είναι μια κατάσταση *ύπνωσης* του υποκειμένου, είναι ένα θανατηφόρο άδειασμα του, το οποίο το παραδίδει ολόκληρο στην καλή θέληση του άλλου. Συνεπώς, η λιβιδώς του αντικειμένου στο υπερβολικό της ανάπτυγμα οδηγεί το υποκείμενο σε ναρκισσιστική έκπτωση (ανεπάρκεια). Ο Freud ταξινομεί το ερωτικό πάθος στο πρότυπο των ψυχώσεων.

Συνοψίζουμε: ο ναρκισσισμός έχει δυο όψεις, μια *λιβιδινική* η οποία έχει να κάνει με ισόρροπη επένδυση του Εγώ και των αντικειμένων και είναι στην υπηρεσία της ενόρμησης της ζωής και μια *καταστροφική*, η οποία αφορά στην υπερβολική επένδυση του Εγώ (ψύχωση, παράνοια), ή στην υπερβολική επένδυση του αντικειμένου (άδειασμα του Εγώ, ερωτικό πάθος), και τίθεται στην υπηρεσία της ενόρμησης του θανάτου.

9. Ο ναρκισσισμός ως υπερεπένδυση των λέξεων.

Οι λέξεις π.χ. «*τάρτα φράουλας*» δεν είναι αυτό που λένε . Το να πει κάποιος «*τάρτα φράουλας*» δεν ισοδυναμεί με μια πραγματική τάρτα φράουλας μπροστά μου . Έτσι η φράση *τάρτα φράουλας* αντιστέκεται στην άμεση και πλήρη ικανοποίηση, αφού το να το λέω δε σημαίνει ότι τη βλέπω και τη γεύομαι. Άλλως ειπείν, καμιά άμεση ικανοποίηση δεν μας δίδεται από την απλή εκφορά των λέξεων. Η εκφορά του λόγου λοιπόν αντιτίθεται στην αρχή της ευχαρίστησης π.χ. αν πω «*λαχταρώ ένα μπάνιο στη θάλασσα*» σημαίνει ότι το κάνω; Μόνο στο παραλήρημα το υποκείμενο, ο ψυχωτικός, ευχαριστείται άμεσα, ολοκληρωτικά, διότι ο λόγος του ως προέκταση του Εγώ του, υπερεπενδύεται λιβιδινικά. Είναι μια λιβιδινική υπερεπένδυση του λόγου του ο οποίος λειτουργεί στη θέση του Εγώ . Όταν ο σχιζοφρενής λέει π.χ. «*είναι η γιορτή του πράσινου*» δεν εκφράζεται, δε χρησιμοποιεί τις λέξεις ως εργαλείο για να περάσει κάποιο μήνυμα. Οι λέξεις του αυτές δεν εκφράζουν για παράδειγμα τη χαρά του για τη γιορτή της άνοιξης. Τα λόγια εκφέρονται εδώ ως απόλυτη βεβαιότητα «μιλούνται» για τη απόλαυση του υποκειμένου και μόνο. Το υποκείμενο ηδονίζεται απλά και μόνο καθώς τα λέει καθώς είναι το σύνολο της ψυχικής ενέργειας συνδέεται με αυτές τις λέξεις. Μέσα απ' αυτήν την

ολοκληρωτική επένδυση του Εγώ –λόγου του προκύπτει η απόλυτη βεβαιότητα και η ακλόνητη πεποίθηση, χαρακτηριστικά τα οποία προσιδιάζουν στον παραληρητικό λόγο του σχιζοφρενούς.

Συμπερασματικά, ο ψυχωτικός είναι, γίνεται η φράση την οποία εκφέρει. Όταν ο παραληρητικός ασθενής λέει «*Είμαι ο Μέγας Ναπολέον*» ηδονίζεται αφάνταστα επειδή το «λέει και γίνεται». Δεν το λέει απλά για να μας το επικοινωνήσει αλλά ταυτόχρονα με την εκφορά της φράσης *γίνεται* ο Μέγας Ναπολέον (η μαγική δύναμη των λέξεων). Πρόκειται εδώ για το ναρκισσισμό ως υπερεπένδυση της λέξης, του λόγου .

10. Το ιδεώδες Εγώ ως απότοκο του ναρκισσισμού.

Το εξελικτικό πέρασμα από το στάδιο του ναρκισσισμού προς τις αντικειμενοτρόπες επενδύσεις δεν είναι εύκολο. Τω όντι, το βρέφος δυσκολεύεται πολύ να εγκαταλείψει το ναρκισσιστικό του σύμπαν. Τι θα το κινητοποιήσει επομένως να βγει από τα σύνορα του ναρκισσισμού του και να κινηθεί εξελικτικά από το Εγώ προς τον κόσμο των αντικειμένων;

Όπως προαναφέρθηκε, η λιβιδώς δένεται με τα αντικείμενα διότι με αυτόν τον τρόπο, το Εγώ καταφέρνει ν' αποφύγει τη νοσηρότητα (ψυχωτικές καταστάσεις), η οποία σχετίζεται με την υπερεπένδυση του. Κατά τον Lakan το βρέφος βγαίνει από το ναρκισσισμό του έτσι ώστε να μπορέσει ν' αποτυπώσει την εικόνα του στον εξωτερικό κόσμο της πραγματικότητας. Είναι παράφορο πάθος του ανθρώπου στο να αποτυπώσει την εικόνα του στην πραγματικότητα. Καθώς όμως το υποκείμενο κινείται προς τον εξωτερικό, πραγματικό κόσμο των αντικειμένων τι γίνεται με τις ναρκισσιστικές του ικανοποιήσεις ; Θα μπορούσε ποτέ ν' αφήσει τον παντοδύναμο κόσμο της ναρκισσιστικής του ευδαιμονίας και να επενδύσει όλη τη ναρκισσιστική του λιβιδώ στην *ετερότητα*, στα ανοίκεια-διαφορετικά πέρα και έξω απ' αυτόν- αντικείμενα; Γνωρίζουμε άλλωστε ότι, ακόμα και αν μπορούσε στο όνομα των αντικειμένων να θυσιάσει τις λιβιδινικές επενδύσεις του Εγώ αυτό θα το οδηγούσε σε μια νοσηρή κατάσταση ναρκισσιστικής απίσχνασης πρότυπο της οποίας συνιστά το ερωτικό πάθος. Συνεπώς, προκύπτει το εξής αδιέξοδο κατά την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη : τόσο ο παρατεταμένος ναρκισσισμός όσο και το υπερβολικό *ναρκισσιστικό άδειασμα* βάζουν το Εγώ σε μελάδες (ψύχωση και ναρκισσιστική απίσχναση αντίστοιχα). Εξελικτικά η λύση στο παραπάνω αδιέξοδο δίδεται μέσα από το σχηματισμό του **Ιδεώδους Εγώ**. Πρόκειται για τον ιδανικό- κατά την αντίληψη του

υποκειμένου- εαυτό, το πώς δηλαδή επιθυμεί κάποιος να είναι , η ιδανική εικόνα εαυτού την οποία επιθυμεί να έχει και να δείχνει. Αφορά σε ιδιότητες, ποιότητες , αρετές, χαρακτηριστικά συμπεριφοράς κοινωνική θέση κ.λ.π. τα οποία κάποιος επιθυμεί να έχει και να είναι ώστε να αισθάνεται καλά με τον εαυτό του. Διαφορετικά, όταν νιώθει ότι δεν φτάνει αυτές τις εξιδανικευμένες σταθερές, μπορεί να καταθλίβεται μέχρι κατάρρευσης (προεξαρχόντως στη μελαγχολία).

Κατά τον Freud το ιδεώδες Εγώ αποτελεί την *προβολή* του χαμένου ιδανικού και παντοδύναμου ναρκισσισμού της παιδικής ηλικίας. Είναι το υποκατάστατο του παιδικού ναρκισσισμού, μιας εποχής όπου το βρέφος αποτελούσε αυτό το ίδιο το δικό του ιδεώδες . Η απομάκρυνση από τον πρωτογενή ναρκισσισμό πραγματοποιείται μέσα από τη μετάθεση της λιβιδούς στο ιδεώδες Εγώ το οποίο *απαρτίζεται* από τα ιδεώδη του Εγώ δηλαδή από γονεϊκές και κοινωνικές αξίες τις οποίες «κληρονομούμε» και με τις οποίες ταυτιζόμαστε (διαδικασία ομοίωσης). Όταν το ιδεώδες Εγώ έχει σχηματιστεί, επενδύεται λιβιδινικά (ερωτικοποιείται , σεξουαλικοποιείται) και το υποκείμενο ικανοποιείται τόσο περισσότερο, όσο κοντύτερα φτάνει στις *προδιαγραφές* της ιδεωδούς εικόνας του εαυτού του.

Κλινικό παράδειγμα : Νεαρά 36 ετών περίπου σήμερα, σε θεραπεία εδώ και δέκα χρόνια με συχνότητα αρχικά μιας συνεδρίας εβδομαδιαίως η οποία στη συνέχεια αυξήθηκε σε δύο και εν τέλει σε τρεις. Ζήτησε θεραπεία ευρισκόμενη σε κατάσταση ψυχικής κατάρρευσης, επειδή είχε κάνει έρωτα με το αγόρι της καλύτερης φίλης της . Η -συν το χρόνο- ψυχοθεραπευτική επεξεργασία των δεδομένων της ζωής της και των εν γένει προβλημάτων της (υγεία , αγάπη , σχέσεις, δουλειά) έφεραν στην επιφάνεια ένα απαιτητικό ιδεώδες Εγώ από το οποίο όσο περισσότερο απέκλινε τόσο *βυθιζόταν* καταρρέοντας . Η σεξουαλική της παρόρμηση-ως γνήσια έκφραση του σεξουαλικού της ενστίκτου-συνδεδεμένη με τις ενορμητικές της πηγές προφανώς απείχε από το τέλει, ιδανικό και αλάνθαστο περίγραμμα ενός εν τέλει κίβδηλου ψευδεπίγραφου και «άσπλου» εαυτού το οποίο μάταια προσπαθούσε να φτάσει (θεματική της εικόνας εαυτού).

Το Ιδεώδες Εγώ σαφώς διαφέρει από το Υπερεγώ, καθώς συνδέεται με **ναρκισσιστικές** απαιτήσεις. Το λειτουργικό Υπερεγώ γενικά λέει : «*μην κάνεις*». Όμως, στην πλειοψηφία των ναρκισσιστικών περιπτώσεων όταν οι ασθενείς μιλάνε για «ενοχές» εννοούν ντροπή για πράγματα που έκαναν. Πρόκειται για πράξεις οι οποίες δεν υπερβαίνουν τόσο ένα εσωτερικευμένο Υπερεγώ (οι αξίες μου), αλλά περισσότερο **ιδεώδη κοινωνικά** τα οποία έχουν εξωτερική διάσταση και εμφορούνται από αξίες άλλων.

Εδώ ο προεξάρχων αμυντικός μηχανισμός του Εγώ είναι η **καταστολή**. Αφορά σε μηχανισμό κατά την πρώιμη σχέση του παιδιού με τη μητέρα του: το παιδί συμπίεζει τις αγωνίες του και τις συγκινήσεις του γιατί αυτές θα αποτελούσαν μια απειλή για τη ζωή της μαμάς του. Επί παραδείγματι, όταν αυτή είναι σε κατάθλιψη επιβάλλει μια σιωπή στην εκφραστικότητα των συγκινήσεων του παιδιού. Επίσης, για

παιδαγωγικούς σκοπούς, σε ορισμένες οικογένειες τα παιδιά δεν έχουν δικαίωμα να παραπονοούνται. Σιγά-σιγά το παιδί εσωτερικεύει αυτή τη σιωπή, την καταστολή των συγκινήσεων του (αρνητικοποίηση των συγκινήσεων) υπό το καθεστώς των απαιτήσεων ενός **Ιδεώδους Εγώ**. Αποκόπτεται από τις δικές του εννομητικές πηγές, δηλαδή χάνει τη δική του λιβιδινική τροφοδοσία, άλλως ειπείν χάνει την ατομική του, μοναδική ιδιαιτερότητα και συμμορφώνεται στο όνομα μιας υπερπροσαρμογής του στο ομαδικό, στην κοινωνική πραγματικότητα, στις κοινωνικές νόρμες και αξίες. Εύκολα θα αισθάνεται ντροπή κάθε φορά που θα «παρακάμπτει» τις έξωθεν αξίες προς όφελος των ατομικών του επιθυμιών. Το Εγώ του υποκειμένου εδώ **καταστέλλει** (αμυντικά) τις συγκινήσεις του, τις αρνητικοποιεί στο όνομα του ιδεώδους (ναρκισσιστική θεματική). Λόγω του αμυντικού μηχανισμού της **καταστολής** στη θεμελιακή κατάθλιψη έχουμε μια πτώση του τόνου των ενστίκτων της ζωής τα οποία «πνίγονται» για χάριν αυτής της συστοιχίας με το έξωθεν. Σε ορισμένες περιπτώσεις η **καταστολή** μπορεί να φτάσει τα πράγματα μέχρι τη συρρίκνωση και τον μαρασμό της σκέψης: η καταστολή εγκυστώνει την ενόρμηση, σβήνει την επιθυμία και, τελικά, την ίδια τη σκέψη. Τα πράγματα είναι παγοποιημένα, το υποκείμενο δε νοιώθει, οπότε δεν επενδύει λιβιδινικά στο αντικείμενο, η ετερότης διαγράφεται. Το συναίσθημα δεν τροφοδοτεί τη σκέψη ώστε να δουλέψει η φαντασία. Είναι ένα «τσιμεντάρισμα», το πράγμα δεν «ανασαίνει», δεν επιστρέφει στο συνειδητό τίποτα από την επιθυμία, πρόκειται για μια κατάσταση απάθειας. Είναι μια προσπάθεια συνειδητή να εγκυστώσω το συναίσθημα μου, δηλ. να μη νοιώσω: σβήνουν οι συναισθηματικές εκφράσεις και οι φαντασιώσεις. Έτσι η καταστολή μπορεί να γίνει στοιχείο του χαρακτήρα (χαρακτηρολογικό): η καταστολή ως νεύρωση χαρακτήρα. Είναι ένα μπλοκάρισμα της δυνατότητας για επένδυση, ώστε να μην αναδύεται η ενόρμηση.

Συνεπώς, το ιδεώδες Εγώ έχει μια ισχυρή και συνεχή λειτουργία αξιολόγησης και λογοκρισίας εαυτού ούτως ώστε αυτός ολοένα και περισσότερο να προσεγγίζει τον (άπιαστο) *υψηλό* εαυτόν. Δομείται μέσα από κοινωνικά ιδεώδη τα οποία έχουν εξωτερική διάσταση (μας έρχονται από άλλους) και εμφορούνται από αξίες άλλων. Εδώ το υποκείμενο συμμορφώνεται στο όνομα μιας υπερπροσαρμογής του στο ομαδικό, στις κοινωνικές νόρμες ώστε να φτάσει στο ιδανικό τις προδιαγραφές και το περιεχόμενο του οποίου άλλοι αποφασίζουν για εμάς. Στον παράφορο έρωτα ο άλλος, το αντικείμενο, μπαίνει στη θέση ενός ιδεώδους του Εγώ του υποκειμένου. Το ίδιο βλέπουμε και στον εκσεσημασμένο και συγκινητικό θαυμασμό των γονέων για τα μωρά τους, θαυμασμός τελικά τόσο παιδικός: ο πρωτογενής ναρκισσισμός των γονέων έχει εγκαταλείπεται και στη θέση του έχει δομείται το ιδεώδες του Εγώ τους το οποίο ταυτίζεται με το παιδί τους. Τελικά πρόκειται για έκφραση του ναρκισσισμού τους ο οποίος επανεμφανίζεται παρά τη μεταμόρφωση του σε αντικειμενοτρόπο αγάπη (αγάπη για το μωρό).

Τελικά ποιόν αγαπάμε; Όταν ερωτευόμαστε, όταν αγαπάμε, το Εγώ μας προοδευτικά φτωχαίνει προς όφελος του αγαπώμενου αντικειμένου. Αυτό το αντικείμενο υποκαθιστά το Εγώ, άλλως ειπείν το αντικείμενο υποκαθιστά αυτό το οποίο μέχρι τώρα επιτελούσε τις

ναρκισσιστικές λειτουργίες . Έτσι η αγάπη, ο έρωτας, είναι μια κατάσταση μέσα από την οποία ο ναρκισσισμός μας βρίσκει συνέχεια , μετατίθεται από μέσα προς τα έξω (ο άλλος ως υποκατάστατο του Εγώ).

11. Η ναρκισσιστική επιλογή αντικειμένου.

Εδώ το αντικείμενο είναι ναρκισσιστικό, ώστε να βρω τον ίδιο μου τον εαυτό: επιλέγω ένα εξωτερικό αντικείμενο ώστε να έχω τον καθρέφτη μου, χρειάζομαι τον καθρέφτη μου δηλαδή την προέκταση μου για να καθρεφτίζομαι (π.χ. ορισμένες περιπτώσεις ομοφυλοφιλίας).

Κλινικά παραδείγματα

1. Άνδρας με μανιακές υποτροπές σε ψυχοθεραπεία με ταυτόχρονη λήψη φαρμακευτικής αγωγής. Εν όψει των χριστουγεννιάτικων διακοπών, καθορίζεται η επόμενη ψυχοθεραπευτική συνεδρία του νέου έτους. Ασθενής : *«δηλαδή θα συναντηθούμε την ημέρα της ονομαστικής μου εορτής»* ; Ψυχοθεραπευτής : *«ναι»*. Ασθενής : *«θα σας πω χρόνια πολλά»* . Ιδού το ναρκισσιστικό τοπίο που διαδραματίζεται ανάμεσα στους δυο, η σύγκυση Εγώ-μη Εγώ. Εκείνος ο ίδιος γιορτάζει, αλλά θα πει στον θεραπευτή του *«χρόνια πολλά»*, επειδή είναι ο θεραπευτής που γιορτάζει ως το ναρκισσιστικό του αντίγραφο. Ασθενής: *«προηγουμένως είχα πολύ άγχος . φαινόταν ε ; τρομάζατε;»*. Πάνω στο θεραπευτή του βλέπει εν μέρει (προβάλλει) το φοβισμένο μέρος του εαυτού του: ο θεραπευτής του είναι ένα προβεβλημένο μέρος του εαυτού του .

2. Γυναίκα σε ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία, μετέδωσε στην αρχή μιας συνεδρίας : *«Δεν μπορώ ν'αρχίσω να μιλάω . Πρέπει πρώτα , για να σπάσει ο πάγος ν'ακούσω τη φωνή μου»* . Η φωνή της έχει λειτουργία ναρκισσιστικού αντικειμένου. Είναι σαν να λέει : *« δεν περιμένω ν'ακούσω τη φωνή σου. κοίτα, μπορώ να κάνω και χωρίς εσένα . Εκεί που δεν μου δίνεις εσύ μπορώ να τροφοδοτούμαι μόνη μου»*.

3. Ο Freud στο κείμενο του « Ο άνθρωπος των λύκων» μας δίνει το παράδειγμα του μικρού Sergei. Ο μικρός έχει μια γκουβερνάντα την οποία αγαπά, έχει μετακινηθεί από τον πρωτογενή ναρκισσισμό προς τις αντικειμενοτρόπες επενδύσεις. Όταν απογοητεύτηκε μαζί της μετακινήθηκε προς τον πατέρα του, μετέθεσε την αγάπη του για τη γκουβερνάντα σ'αυτόν. Ο Sergei παλινδρομεί επειδή στεναχωριέται: η λιβιδώς του παλινδρομώντας από αντικειμενοτρόπος (αγάπη για τη γκουβερνάντα) γίνεται ναρκισσιστική, δηλαδή αγάπη για το ομόφυλο αντικείμενο (πατέρας) με το οποίο ταυτίζεται (ναρκισσιστική ταύτιση, γίνεται ένα και το αυτό με τον πατέρα του) .

Στη ναρκισσιστική επιλογή αντικειμένου αγαπάμε αυτό το οποίο είμαστε, αυτό το οποίο έχουμε υπάρξει, αλλά και αυτό το οποίο θα επιθυμούσαμε να είμαστε. Επίσης αγαπάμε το

πρόσωπο, το οποίο ωστόσο ζούμε ως ένα μέρος του εαυτού μας. Η ναρκισσιστική αγάπη απευθύνεται στο αντικείμενο το οποίο μας «μοιάζει» μέσα απ'αυτά που προβάλλουμε σ'αυτό, όταν λέμε, για παράδειγμα, «αγαπιόμαστε γιατί είμαστε ίδιοι, σα μια σταγόνα νερό». Ιδού η προβλητική διαδικασία: μέσα από τα κομμάτια του εαυτού του τα οποία προβάλλει στον άλλον το άτομο καθιστά τον άλλο ίδιο με αυτό. Έτσι αποφεύγει την αναμέτρηση με την ετερότητα, και την διαφορετικότητα του άλλου. Συνεπώς, προσεγγίζουμε τον κόσμο προσπαθώντας να βρούμε το ίδιο, το οικείο, δηλαδή το κατοπτρικό μας είδωλο έτσι ώστε να μην ταραχτούμε, να μην απειληθούμε από το «ξένο». Τείνουμε έτσι να διατηρήσουμε την ειδυλλιακή κατάσταση της τέλεις αυτονομίας, του ναρκισσισμού του *εκεί και τότε* (παιδική ηλικία) η οποία μας είχε δώσει τόση ικανοποίηση και ασφάλεια.

Υπάρχει κάτι κοινό ανάμεσα στην ψύχωση και σ'αυτές τις ερωτικές σχέσεις όπου το αντικείμενο είναι προέκταση του υποκειμένου, δηλαδή ναρκισσιστικό. Στην ψύχωση χάνεται η επαφή με την πραγματικότητα, η πραγματικότητα όμως χάνεται και στην περίπτωση του ναρκισσιστικού αντικειμένου, εκεί δηλαδή που το αντικείμενο δεν είναι ο άλλος: μόνο η ετερότης μας συνδέει με τον εξωτερικό κόσμο, με την πραγματικότητα. Συνεπώς, όταν η επιλογή του αντικειμένου είναι ναρκισσιστική δε λαμβάνουμε υπόψη την πραγματικότητα.

12. Η ναρκισσιστική θεματική στην υποχονδρία.

Ο υποχονδριακός έχει ναρκισσιστικό αντικείμενο. Αφορά στην υπερεπένδυση του σωματικού οργάνου, την ερωτικοποίηση του σώματος. Το αντικείμενο δεν φεύγει έξω από το σώμα του, π.χ. υπεραπασχόληση με την κοιλιά του. Κάνει δεσμό, σχέση με το ναρκισσιστικό αντικείμενο, το σώμα.

Η υποχονδρία είναι μια σωματόμορφη διαταραχή. Υπερβολική ανησυχία για τις σωματικές λειτουργίες και τις διάφορες ασθένειες, ενώ δεν υπάρχει οργανική παθολογία. Είναι ένα είδος ναρκισσιστικής απόσυρσης (το σώμα γίνεται το αντικείμενο των λιβιδινικών επενδύσεων). Η **υποχονδρία** αφορά σε μια από τις καταστάσεις του σώματος που περιέγραψε ο Freud. Είναι η υπερβολική, παρανοϊκού χαρακτήρα ανησυχία για τις σωματικές λειτουργίες και τις διάφορες ασθένειες, ενώ δεν υπάρχει οργανική παθολογία, δεν υπάρχει βλάβη του οργάνου. Στη θέση του αντικειμένου (ετερότητα, ο άλλος) υπάρχει το σώμα. Αφορά σε αποεπένδυση του αντικειμένου, οπότε το αντικείμενο γίνεται το Εγώ του υποκειμένου. Ο ασθενής αποσύρει τη λιβιδινική

ενέργεια από το αντικείμενο και την επενδύει πάνω του: η λιβιδώς από αντικειμενοτρόπος γίνεται ναρκισσιστική¹, λιμνάζει μέσα του, στο Εγώ του. Στην υποχονδρία το άτομο έχει αντικείμενο: πρόκειται για το σώμα, το Εγώ του, το ναρκισσιστικό αντικείμενο (η υπερβολική ενασχόληση με το σώμα του). Εδώ δουλεύουν αναπαραστάσεις ενός σώματος που γίνεται διωκτικό. Ο διώκτης απ' έξω βρίσκεται μέσα στο σώμα.

Εν κατακλείδι, ο υποχονδριακός ασθενής έχει αντικείμενο-έστω ναρκισσιστικό- χάριν στο οποίο ζει. Με αυτήν την έννοια η υποχονδρία είναι μια άμυνα στην αποδιοργάνωση η οποία συντελείται εκεί που δεν υπάρχει ούτε καν το ναρκισσιστικό αντικείμενο, δηλαδή εκεί όπου υπάρχει το τίποτα. Αν αισθανόμαστε ότι η υποχονδρία είναι μια άμυνα στην αποδιοργάνωση, στο τίποτα² δεν την αγγίζουμε. Ο Marty έλεγε : « τον υποχονδριακό αφήστε τον. Δεν ξέρουμε αν τον «ανοίξουμε» τι θα γίνει. ».

Κλινικά παράδειγματα

1. Γυναίκα σε θεραπεία, η οποία ονειρεύτηκε ότι είναι έγκυος και ότι γέννησε ένα πανέμορφο παιδάκι το οποίο έχει θαυμάσια πράσινα μάτια και μπούκλες (η ίδια έχει πολύ ωραία πράσινα μάτια). Γνωρίζουμε από το υλικό της θεραπείας ότι για παραπάνω από ένα χρόνο δεν είχε σεξουαλικές σχέσεις. Αναλυτής: «ενάμιση χρόνο χωρίς σεξουαλικές σχέσεις και από την άλλη εγκυμοσύνη». Ασθενής: « ένα παιδί με τον εαυτό μου». Είναι η ίδια που στη φαντασία της κάνει το παιδί, μια παρθενογένεση κατά κάποιον τρόπο. Εδώ υπάρχει αντικείμενο, έστω το ναρκισσιστικό το Εγώ του υποκειμένου³).

2. Νεαρή σε θεραπεία: « ...τι άλλο να πω; αυτά είναι τα νέα μου...α , πείτε μου, τι σημαίνει όταν κάποιος τρώει τα νύχια του» ;Ψυχοθεραπευτής: « γιατί το ρωτάτε»; Ασθενής: « από τότε που «τα 'φτιάξα» με τον Β. , σταμάτησα να τρώω τα νύχια μου. δεν ξέρω γιατί...». **Ονχοφαγία:** Είναι υποχονδριακό σύμπτωμα. Αποσύρεται η λιβιδώς από το αντικείμενο, συσσωρεύεται στο Εγώ και λιμνάζει (επένδυση στο Εγώ με έναν τρόπο υπερφορτισμένο). Όταν η ασθενής επενδύει στο αντικείμενο (Β.) δεν χρειάζεται να επενδύσει με τον ίδιο τρόπο στο Εγώ, επέρχεται μια ισορροπία ανάμεσα στη ναρκισσιστική και την αντικειμενοτρόπο λιβιδώ.

3. Νεαρός σε θεραπεία παραπονούμενος για φόβους σωματικών δυσλειτουργιών, μόνιμο φόβο ασθένειας κ.λ.π., μια εκσεσημασμένη ανησυχία μήπως πάθει τίποτα επειδή καπνίζει. Ένα κλινικό ερώτημα: γιατί, αφού τόσο πολύ φοβάται το κάπνισμα, ο φόβος αυτός δεν συγκροτεί ένα ικανό κίνητρο για να σταματήσει το κάπνισμα; Πρόκειται για μια ναρκισσιστική επένδυση πάνω στο σώμα του, μια μόνιμη ασχολία με το σώμα.

¹ Έτσι η σχέση με τον ψυχαναλυτή δύσκολα εγκαθίσταται . Δύσκολα θα μιλήσουμε για μεταβίβαση με τον υποχονδριακό ασθενή.

² Αναφερόμαστε εδώ σε μια αρνητικοποίηση της συμπτωματολογίας. Αντίθετα, η υποχονδριακή ενασχόληση είναι θετική /παραγωγική με την έννοια ότι η ασθενής έχει αντικειμενοτρόπο ενασχόληση (επένδυση). Αν του την αφαιρούσαμε , δεν μπορούμε να γνωρίζουμε ποια τροπή θα έπαιρναν τα πράγματα.

³ Ενώ στο «ανεμογκάστρι» της υστερικής /νευρωτικής γυναίκας υπάρχει η λανθάνουσα φαντασίωση συνεύρεσης με έναν άντρα, άλλως ειπείν αντικειμενοτρόπος σχέση. Εδώ προκύπτει το σύμπτωμα ως αποτέλεσμα μιας εσωτερικής σύγκρουσης.

Το σώμα γίνεται εδώ το σταμάτημα, το κράτημα της ενέργειας η οποία δεν έχει επενδυθεί επαρκώς στο αντικείμενο.

13. Ναρκισσισμός και Μελαγχολία.

Ο Freud αποσπάστηκε, σχετικά με την μελαγχολία, από την ιατρική παράδοση. Διαφώνησε με την περιοριστική αντίληψη περί ταξινομήσεώς της στις ψυχώσεις (μανιοκαταθλιπτική ψύχωση), λύση την οποία βρήκε στείρα και ελλιπή ως περιγράφουσα την μελαγχολική κατάσταση. Στο κείμενο του «Πένθος και Μελαγχολία» (1917) εκθέτει την ουσία της μελαγχολίας, συγκρίνοντάς την με το φυσιολογικό πένθος. Το 1924 την ταξινομεί στην κατηγορία των **ναρκισσιστικών νευρώσεων** (μελαγχολική παλινδρόμηση), επειδή το υποκείμενο είναι αποκομμένο από την πραγματικότητα, όχι από αντιληπτικής πλευράς, αλλά από συναισθηματικής. Πράγματι, ο μελαγχολικός δεν διαψεύδει την ύπαρξη του πράγματος (αντίληψη) αλλά διαψεύδει ότι αυτό το πράγμα τον αφορά με οποιοδήποτε τρόπο. Η μελαγχολία ανήκει στην κατηγορία των ναρκισσιστικών νευρώσεων επειδή το **Εγώ** του ασθενούς **ταυτίζεται** με το **χαμένο αντικείμενο** (το υποκείμενο αισθάνεται κυριευμένο από τον εκλιπόντα ή προσβεβλημένο από την ίδια αρρώστια που προξένησε το θάνατο). Πρόκειται για **ναρκισσιστική επιλογή αντικειμένου** (η λιβιδώς έχει «κολλήσει» στο αντικείμενο). Εντούτοις η επένδυση στο αντικείμενο είναι αδύναμη, υπάρχει ευκολία απόσυρσης της λιβιδούς στο Εγώ (ναρκισσιστική παλινδρόμηση). Στο μελαγχολικό κυριαρχεί η σαδιστική ενόρμηση, το υποκείμενο βασανίζει το περιβάλλον του εξαιτίας της κατάστασης στην οποία βρίσκεται.

Στην κλινική εικόνα της μελαγχολίας προεξάρχουν η υπερεκτίμηση εαυτού (έκφραση ενός ναρκισσισμού με θετικό πρόσημο ο οποίος σχετίζεται με την αγάπη του μελαγχολικού για τον εαυτόν του) ή και η υποτίμηση εαυτού (ναρκισσισμός αρνητικού πρόσημου ο οποίος σχετίζεται με το μίσος του μελαγχολικού εναντίον του εαυτού του) .

Η δυναμική του μελαγχολικού καθορίζεται από τα **ιδεώδη** του **Εγώ**. Πρόκειται για τις ιδανικές, ιδεώδεις αξίες στο όνομα των οποίων ζει ο μελαγχολικός. Κατασκευάζει ένα ιδανικό μοντέλο (ο «πήχης» στις αξιώσεις, που έχει από τον εαυτό του, είναι ψηλά) άκαμπτο, απρόσιτο, ανέλπιστα δύσκολο να το φτάσει, πέρα από τις πραγματικές του ικανότητες ή την ενορμητική του πραγματικότητα. Η οποιαδήποτε απόκλιση από την

ιδανική εικόνα εαυτού που θα ήθελε να είναι, προξενεί την κατάρρευσή του. Όταν έχει αδυναμία να κρατήσει, να φτάσει το ιδεώδες αυτό έχει συνέπειες τραυματικές για το Εγώ του (ρήξη, τραυματική απογοήτευση).

Πρόκειται για ναρκισσιστική προβληματική, όπου το υποκείμενο δε μπορεί να επεξεργαστεί το πεπερασμένο των δυνατοτήτων του, δηλ. τι του λείπει, ποια είναι τα ελλείμματα του κ.λ.π Μπορεί να σκεφτεί επί παραδείγματι «πόσο σπουδαίος είναι ο Freud»... «θα προσπαθήσω να τον φτάσω» και, όταν συνειδητοποιήσει ότι δεν μπορεί, θα είναι δυστυχής σε όλη του τη ζωή» (μελαγχολία, ναρκισσιστική κατάθλιψη). Εξαιτίας της έλλειψης μιας επαρκώς επιβεβαιωμένης ναρκισσιστικής εικόνας (κατά το ιδανικό-ιδεώδες του μοντέλου), ο μελαγχολικός συναντά το «τίποτα» που τον καθορίζει: πρόκειται για το «δεν είμαι τίποτα» του μελαγχολικού. Έχουμε εδώ την προσέγγιση σε μια αλήθεια που αρρωσταίνει το υποκείμενο, καθώς ανατρέπει την ψευδοασφάλεια του καταγγέλλοντας τις αυταπάτες του Εγώ.

Αναλυτική εργασία: αφορά στην ανακάλυψη της αυταπάτης του Εγώ, οπότε μπορεί να προκύψουν κατά τη διάρκεια της ανάλυσης μελαγχολικές καταστάσεις ,στιγμές μελαγχολίας (melancholisation). Ο αναλυτής γίνεται τότε ο απομυθοποιητής, αυτός που «κλέβει» τους μύθους του αναλυόμενου.

Ο μελαγχολικός νιώθει συχνά **ντροπή**, όταν αισθάνεται ότι δεν κατάφερε να σεβαστεί κάποιες αξίες, κάποια ιδεώδη του ιδανικού του μοντέλου (ναρκισσιστικές απαιτήσεις): καταρρέει για πράγματα τα οποία διέπραξε, για πράξεις οι οποίες υπερβαίνουν τα ιδεώδη του. Έχει ανάγκη να **προβάλλει** τα ιδεώδη χαρακτηριστικά του ιδανικού μοντέλου του εαυτού σε κάποιον άλλο, με τον οποίο θα μπορεί έτσι να **ταυτιστεί**: τον εξιδανικεύει, δένεται άρρηκτα μαζί του. Εντούτοις, ο ελάχιστος κλονισμός-απόκλιση του άλλου από την εικόνα την οποία ο μελαγχολικός -ερήμην του- έχει κατασκευάσει προξενεί ξαφνικά ρήξη της σχέσης μαζί του. Ζει τότε τεράστια απογοήτευση, με αίσθημα προδοσίας: «πάλι με πρόδωσαν και, εν πάση περιπτώσει, τα πράγματα δεν θα μπορούσαν να είναι παρά μόνον έτσι».

Κλινικό παράδειγμα. Γυναίκα παχύσαρκη 38 ετών, σε θεραπεία, μελαγχολική. Εξιδανίκευσε του ψυχοθεραπευτή και την ψυχοθεραπεία της. Κάτω από σχετικά αντίξοες καιρικές συνθήκες απουσίασε, για πρώτη φορά, από μια συνεδρία. Κατά την επόμενη συνεδρία δεν εξόφλησε, κατά τα συμφωνηθέντα, το κόστος της συνεδρίας από την οποία έλλειψε. Ο ψυχοθεραπευτής της το υπενθύμισε, η ασθενής «παρεξηγήθηκε» και διέκοψε τη θεραπεία για περίπου ένα μήνα Πρόκειται για την κατάρρευση ενός ιδεώδους αντικειμένου της ασθενούς και της ιδεώδους σχέσης μαζί του: δεν το περίμενε αυτό από το θεραπευτή της. Ιδού το τραύμα του Εγώ το αιμορραγικό ναρκισσιστικό πλήγμα και η προσήκουσα ρήξη.

Η Ποταμιάνου (1999) βλέπει στην μελαγχολία ένα Εγώ παραμορφωμένο από ένα ναυάγιο

σχέσεων, ένα Εγώ το οποίο εξαντλείται από την οδύνη, πνίγεται στον πόνο και κλείνεται στη σιωπή των αποτυχιών του.

14. Η ναρκισσιστική προσωπικότητα και η ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας.

Άτομα με ασυνήθιστη ιδέα μεγαλείου, εγωκεντρισμό, ανάγκη να τους θαυμάζουν. Αν δε καταφέρνουν να γίνονται αντικείμενα απόλυτου θαυμασμού τότε η αυτοπεποίθησή τους εκπίπτει εντελώς. Φθονούν τους άλλους συνειδητά και ασυνείδητα, τείνουν να είναι άκρως εκμεταλλευτικοί και να υποτιμούν αυτά που οι άλλοι έχουν εξαιτίας του φθόνου τους. Αισθάνονται πάντα «άδεια». Συχνά δεν μαθαίνουν από τα βιώματα της ζωής λόγω της αυτοεξιδανείκευσης (παιδόμορφη/ παιδική μεγαλομανιακή ιδέα) και παραμένουν επιφανειακοί.

Γενικά οι άνθρωποι με αυτόν τον τύπο της προσωπικότητας κοινωνικά μπορούν να λειτουργούν ικανοποιητικά, επίσης μπορούν να ελέγχουν τις παρορμήσεις τους, σε ικανοποιητικό βαθμό. Στις σχέσεις τους με τους άλλους κάνουν αναφορές στον εαυτό τους μ'ένα ασυνήθιστα συχνό τρόπο, έχουν μια τεράστια ανάγκη να τους αγαπούν και να τους θαυμάζουν. Ιδού μια περίεργη αντίφαση στην προσωπικότητα τους : από τη μία έχουν μια υψηλή ιδέα για τον εαυτό τους και από την άλλη ζητούν απεγνωσμένα να τους εγκωμιάζουν. Η συγκινησιακή τους ζωή είναι ρηχή και λίγο νοιάζονται για τα συναισθήματα των άλλων. Η σχεδόν μοναδική και σημαντικότερη χαρά στη ζωή τους είναι τα εγκώμια, τα θετικά σχόλια τα οποία δέχονται είτε από τους άλλους είτε από αυτές καθαυτές τις φαντασίες τις οποίες έχουν για τον εαυτό τους. Ζηλεύουν τους άλλους και τείνουν να εξιδανικεύουν εκείνους τους από τους οποίους προσδοκούν «ναρκισσιστική τροφή», ενώ υποτιμούν και εκείνους από τους οποίους δεν περιμένουν τίποτα (πρόκειται συχνά για τα παλαιότερα είδωλα τους). Γενικά οι αντικειμενοτρόπες σχέσεις τους είναι εκμεταλλευτικές και συχνά παρασιτικές : είναι σα να αισθάνονται ότι έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν και να κατέχουν τους άλλους, να τους εκμεταλλεύονται και μάλιστα χωρίς ενοχές και οίκτο. Πολύ συχνά είναι σαγηνευτικοί/αποπλανητικοί έτσι ώστε να προωθούν τα ωφελμιστικά τους συμφέροντα. Δείχνουν να είναι εξαρτώμενοι, στο μέτρο κατά το οποίο χρειάζονται την προσοχή και το θαυμασμό του περιβάλλοντος, στην πραγματικότητα όμως αδυνατούν τελείως να εξαρτώνται από κάποιον εξαιτίας της

δυσπιστίας και της υποτίμησης των άλλων. Είναι η διαβάθμιση και η σταθερή-μόνιμη εγκατάσταση των παραπάνω χαρακτηριστικών η οποία θα καθορίσει τα πράγματα περισσότερο είτε προς την ναρκισσιστική προσωπικότητα είτε προς την ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας .

Κατά τον Otto Kernberg (ψυχίατρος ,ψυχαναλυτής αυστριακής καταγωγής), στην ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας η υψηλή , μεγαλειώδης συμπεριφορά αποτελεί την έκφραση μιας άμυνας κατά των παρανοειδών τάσεων οι οποίες σχετίζονται με την *στοματική οργή*, προεξάρχουσα είναι σ' αυτήν την ψυχοπαθολογία.

Στοματική οργή: πρόκειται για την οργή η οποία σχετίζεται με καθήλωση στο στοματικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (στοματική επιθετικότητα συνδεδεμένη με φαντασίες καταβρόχθισης, δαγκώματος κ.λ.π).

Οι αλληλεπιδράσεις των ασθενών αυτών αντανακλούν την ύπαρξη κακών/ φοβιστικών εσωτερικευμένων αντικειμένων .

Εσωτερικευμένο αντικείμενο : πρόκειται για το πώς αναπαρίσταται το περιβάλλον μέσα μας, το πώς ζούμε, βιώνουμε τον κόσμο εντός μας. Αν τον ζούμε ως κακό τότε γινόμαστε καχύποπτοι, επιφυλακτικοί. Αντίθετα, όταν τον εσωτερικεύουμε ως καλό τον εμπιστευόμαστε. Το ζητούμενο δεν είναι η διχοτόμηση του αντικειμένου ως καλού ή κακού αλλά η ενοποίηση / ολοποίηση των διχοτομημένων μερών (εσωτερίκευση του αντικειμένου ταυτόχρονα ως καλού και κακού και η συνεπαγόμενη αμφιθυμική σχέση μαζί του).

Ο Kernberg έχει περιγράψει το *σύνδρομο του κακοήθους ναρκισσισμού* : πρόκειται για ανθρώπους ασταθείς με όλα τα χαρακτηριστικά μεγαλείου της ναρκισσιστικής προσωπικότητας (ανάγκη να τους θαυμάζουν κ.λ.π). Επιπροσθέτως όμως φέρουν επιθετικά χαρακτηριστικά και εκσεσημασμένη καχυποψία μαζί με επιείκεια εαυτού, τα οποία προσιδιάζουν στην παρανοειδή προσωπικότητα. Πιστεύουν δε ότι αυτή η εχθρότητα τους προσδίδει αξία και δύναμη. Στο σύνδρομο του κακοήθους ναρκισσισμού συνυπάρχουν στοιχεία από τη ναρκισσιστική προσωπικότητα, την παρανοειδή προσωπικότητα, την αντικοινωνική συμπεριφορά. Φθόνος, απληστία και διωκτικό μίσος κινητοποιούνται από μια ισχυρή επιθυμία ελέγχου και συνιστούν τη συναισθηματική προδιάθεση της *προβλητικής ταύτισης*, μιας από τις πρωτογονότερες και δυσπροσαρμοστικότερες άμυνες που χαρακτηρίζει τις σοβαρές ναρκισσιστικές καταστάσεις.

Προβλητική ταύτιση: είδος προβολής. Αμυντικός μηχανισμός εισαχθείς από την Melanie Klein (1946) στα πλαίσια της θεώρησης της περί σχιζοειδικών μηχανισμών στην σχιζοπαρanoiική θέση. Σε αυτήν τη φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης του παιδιού (6 πρώτοι μήνες της ζωής), τα πράγματα δεν είναι σαφώς διαφοροποιημένα μεταξύ Εγώ και μη Εγώ. Δεν υπάρχει ενοποίηση στα τμήματα του Εγώ, ως εκ τούτου μπορεί να προκύψει η παρακάτω φαντασιωτική λειτουργία : τμήματα του εαυτού του υποκειμένου που είναι ενοχλητικά/ερεθιστικά είτε γιατί είναι κακά είτε γιατί είναι πολύ καλά (το καλό ερεθίζει όπως και το κακό), τα εναποθέτει στον άλλο, επειδή δεν τα αντέχει (το Εγώ έτσι αποφορτίζεται), και στη συνέχεια τα ξαναπαίρνει πίσω, δηλαδή επανενδοβάλλει αυτά που ο άλλος του στέλνει πίσω από όσα του εναπόθεσε. Η προβλητική ταύτιση είναι μια φαντασιωτική λειτουργία ανταλλαγής προϊόντων. Πρόκειται για αμυντικό μηχανισμό που μπορεί να λειτουργεί και αργότερα στη ζωή του υποκειμένου. Είναι ένας πρώιμος μηχανισμός άμυνας μέσω του οποίου τα όρια καταργούνται, υπάρχει μια σύγχυση Εγώ – μη Εγώ (στην προβολή τα όρια είναι πιο σαφή και αυτό συνιστά μια άμυνα κατά οποιουδήποτε πένθους: δεν υπάρχει διαφορά. Τούτο αφορά σε μια φαντασία πληρότητας (πρωτογενής ναρκισσισμός), είναι αυτό που γεμίζει και αδειάζει μεταξύ δύο αντικειμένων σαν δύο συγκοινωνούντα δοχεία. Πρόκειται για λειτουργία η οποία δεν είναι βοηθητική ως προς την εντακτική πορεία του Εγώ- ικανότητά του να εντάσσει/ εσωτερικεύει στοιχεία με σκοπό τη δόμηση του- από τη στιγμή που αδειάζει τα ενοχλητικά τμήματα του εαυτού του στο αντικείμενο. Έτσι, η προβλητική ταύτιση είναι μια άμυνα κατά της σχέσης, εναντίον της σχέσης, μέσω της οποίας, εν τέλει Εγώ και ο άλλος είμαστε ένα, είμαστε μαζί. Δεν υπάρχει Εγώ και ο άλλος.

Στην ανάλυση ο αναλύομενος προβάλλει στον αναλυτή του ότι, φερ' ειπείν, δεν τον φροντίζει. Ο αναλυτής νιώθει αυτό που ο αναλύομενος του έχει προβάλει, αισθάνεται πως δεν φροντίζει τον ασθενή του. Στη συνέχεια ο αναλύομενος ταυτίζεται με αυτό που έχει προβάλει στον αναλυτή του και γίνεται πράγματι ο μη φροντισμένος ασθενής, φτάνουν να νιώθουν και οι δυο το ίδιο πράγμα. Ή ο αναλύομενος είναι θυμωμένος και κάνει τον αναλυτή του να θυμώνει, άλλως ειπείν, ο αναλύομενος κάνει τον αναλυτή του να νιώθει αυτό που ο ίδιος νιώθει. Αυτό είναι η προβλητική ταύτιση: δεν υπάρχει αυτονομία σκέψης του καθενός, η αυτάρκεια παραλύει, ακυρώνεται, παρασύρεται και ο άλλος στο συγκύτιο με συνέπεια να θολώνονται οι γνωστικές του λειτουργίες.

Κατά τον Bion, πρόκειται για επίθεση στους δεσμούς : δεσμοί στη σχέση με τον άλλο. Σε αυτές τις επιθέσεις περιλαμβάνεται και ο αναλυτής. Είναι επιθέσεις που έχουν να κάνουν με τις γνωστικές λειτουργίες της σκέψης του αναλυτή και τη σχέση του αναλύομενου μαζί του. Αντί να δημιουργηθεί ένα εργαλείο της σκέψης, αυτό το εργαλείο αχρηστεύεται και πετιέται έξω, κάτι που βλέπουμε πρωτίστως με τους οριακούς, π.χ. ένας τέτοιος θεραπευόμενος έρχεται θυμωμένος στη θεραπεία και με απορριπτική διάθεση για το θεραπευτή του, με αποτέλεσμα ο θεραπευτής να θυμώνει και να δείχνει το θυμό του είτε σε αυτά που λέει στο θεραπευόμενο, είτε σε αυτά που κάνει (εκδραμάτιση) λέγοντάς του π.χ. « δεν μπορώ να συνεργαστώ μαζί σου ». Έχουμε εδώ την αδυναμία του θεραπευτή να επεξεργαστεί αυτό που του προβάλλει ο θεραπευόμενος, έτσι διώχνει τον ασθενή, ο οποίος ικανοποιείται γιατί επιτυγχάνει τον ασυνείδητο σκοπό του που ήταν πράγματι να τον διώξει ο αναλυτής του, σκεπτόμενος : « δεν με ήθελε ο γιατρός ». Έτσι ο θεραπευόμενος, μέσω της προβλητικής ταύτισης, κάνει αυτό που θέλει. Ο έλεγχος του αντικείμενου είναι μια βασική λειτουργία της προβλητικής ταύτισης (M. Klein): *έλεγχος διαμέσου (through)*. Πρόκειται για τον έλεγχο του άγχους του υποκειμένου του θεραπευόμενου, μέσα από την κατοχή και τον έλεγχο του άλλου, του θεραπευτή : « πετάει» κάτι σε αυτόν με

σκοπό να τον «γραπώσει», να τον ελέγξει και ελέγχοντας τον θεραπευτή ελέγχει το δικό του άγχος. Συνεπώς, αν δεν μπορούμε να επεξεργαστούμε την προβληματική ταύτιση, έχουμε ξεφύγει ως θεραπευτές.

Ο Βιον επεξεργαζόμενος το μηχανισμό της προβληματικής ταύτισης του έδωσε και άλλη διάσταση, έβαλε και τον επικοινωνιακό χαρακτήρα, τη δυνατότητα επικοινωνίας: το παιδί προβάλλει στη μαμά του κάτι το οποίο του είναι ανυπόφορο, προβάλλει πάνω της τα κακά του, την επιθετικότητα του. Η προβολή αυτού του τύπου («*πετάω τα κακά στον άλλο*») συνιστά και περιέργεια, έχει μια λειτουργία γνώσης, διερεύνησης: το υποκείμενο ενδιαφέρεται να μάθει τι γίνεται πιο έξω. Όταν το παιδί ή ο αναλυόμενος προβάλλει στη μαμά του ή στον αναλυτή αυτά που δεν μπορεί να αντέξει, τότε η μαμά του (αναλυτής)⁴, το εμπειρέχων οφείλει αυτά να τα κρατήσει να τα μεταβάλλει και να τα επιστρέψει όχι σαν κακά στοιχεία, αλλά σαν καλά. Το παιδί τότε θα έχει το αίσθημα του «*εμπειρέχεται*», νιώθει καλά στην «αγκαλιά» του άλλου. Επικοινωνιακή διάσταση της προβληματικής ταύτισης: ο αναλυτής πρέπει να μπορέσει να εμπειρέξει. Όταν η μητέρα μπορεί να κρατήσει και να εμπειρέξει το «κακό» αρχίζει και οργανώνει τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, δημιουργεί δεσμούς, φτιάχνει τον ψυχισμό. Αυτά τα στοιχεία τα ωμά που προβάλλει το παιδί στη μαμά-αναλυτή ο Βιον τα ονομάζει β' στοιχεία: είναι μη επεξεργασμένα, κοντά στις διεγέρσεις, τις εκφορτίσεις (αισθητηριακά δεδομένα). Το βρέφος ανίκανο να χειριστεί μόνο του τα αισθητηριακά δεδομένα τα αποβάλλει μέσα στη μητέρα. Η μαμά με την ικανότητα της να εμπειρέχει και να μεταλλάσσει (να «*αλέθει*»), μπορεί να τα χωράει, να τους δίνει μια μορφή να τα μετατρέψει σε α' στοιχεία, δηλαδή σε σκέψεις, αναπαραστάσεις, συναισθήματα, στοιχεία τα οποία χρησιμοποιούνται στο όνειρο, στην ονειροπόληση. Διαμέσου της εμπειρέχουσας λειτουργίας η μητέρα τα στέλνει πίσω επεξεργασμένα, μετασηματισμένα, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως στοιχεία α' από το παιδί. Για να μεταλλαχθούν τα στοιχεία β σε στοιχεία α χρειάζεται η *a function*, δηλαδή η ικανότητα της μαμάς να εμπειρέχει. Η *λειτουργία άλφα* αποτελεί την κατεξοχήν λειτουργία του άλλου. Εξασφαλίζει στον άνθρωπο την ικανότητα ν' αποκοιμηθεί αλλά και να ξυπνά: πρόκειται για την ονειροπόληση της μαμάς, λειτουργία η οποία επιτρέπει στη μαμά και τον αναλυόμενο να κρατήσει στοιχεία από τον αναλυόμενο (ή το παιδί) και να τα χρησιμοποιήσει σε έναν μελλοντικό χρόνο. Όταν θα πει στον αναλυόμενο φερ'επιείν ότι «*αυτό που μου λέγατε τότε, έχει σχέση με αυτό που λέτε τώρα και με αυτό που αισθάνεστε τώρα για μένα*», του φέρνει στο τώρα κάτι που είχε πει στο παρελθόν, χρησιμοποιεί στοιχεία του παρελθόντος, έχει δηλαδή κρατήσει στοιχεία, τον σκέπτεται. Δεν έχει πετάξει τα στοιχεία του, τα έχει κρατήσει: αυτό είναι η ονειροπόληση. Όταν το εμπειρέχον (η μαμά) δεν μπορεί να κρατήσει το κακό κομμάτι που το παιδί της προβάλλει, τότε για τον ψυχισμό του παιδιού επιβεβαιώνεται ότι, όντως, αυτό είναι ένα κακό κομμάτι το οποίο ξαναπαίρνει μέσα του και αυτό το κακό – επιθετικό κομμάτι καταστρέφει το *ψυχικό νήμα*: βάζει μέσα του σαν κακό αυτό που ο άλλος του επιστρέφει ως κακό π.χ λέει το παιδί: «*τι είναι αυτό;*». Γονιός «*πάψε βλάκα!*». Τότε το ενδιαφέρον του παιδιού να μάθει, η περιέργειά του, εισάγονται μέσα του ως *κακά* και αναστέλλεται η ψυχική λειτουργία του.

Η επιθετικότητα του υποκειμένου (προβολή του κακού) μπορεί να είναι τέτοια ώστε αυτό να αισθάνεται ότι καταστρέφει το αντικείμενο. Στη συνέχεια το υποκείμενο εσωτερικεύει αυτό το κατεστραμμένο αντικείμενο για να επανορθώσει, όμως, αυτό το κατεστραμμένο αντικείμενο υπάρχει μέσα του ως «*σάπιο*» και δεν ευνοεί

⁴ παιδί – αναλυόμενος, μαμά – αναλυτής, είναι ανάλογα χωρίς να είναι ταυτόσημα

την επικοινωνία ούτε το δέσιμο των συναισθημάτων, των αναπαραστάσεων, των σκέψεων: η εσωτερίκευση ενός κατεστραμμένου από την επίθεση μου αντικειμένου οδηγεί στο συναίσθημα του κενού : κενό στη σκέψη, στο συναίσθημα.

Εν κατακλείδι, η προβλητική ταύτιση έχει τριπλό χαρακτήρα: α) εκφορτιστικό (να πετάξει το άτομο αυτά που δεν αντέχω), β) ελεγκτικό (έλεγχος του αντικειμένου «διαμέσου»), γ) επικοινωνιακό .

Διαφορές των αμυντικών μηχανισμών της **προβλητικής ταύτισης** και της **προβολής**: Στην προβλητική ταύτιση το υποκείμενο προβάλλει κάτι στο αντικείμενο με σκοπό να το γραπώσει, να το ελέγξει. Εδώ τα όρια του υποκειμένου καταργούνται, υπάρχει σύγχυση Εγώ-μη Εγώ. Αντίθετα στην προβολή το υποκείμενο δεν έχει σκοπό να ελέγξει το αντικείμενο, αλλά να *πετάξει* κάτι πάνω του. Εδώ το αντικείμενο δε νοιώθει αυτό που το υποκείμενο του προβάλλει: η προβολή είναι πιο υγιής μηχανισμός, τα όρια μεταξύ υποκειμένου-αντικειμένου (Εγώ –μη Εγώ) είναι πιο σαφή.

Κλινικά παραδείγματα

1. Άνδρας σε θεραπεία, σχέση διαστροφική με το αντικείμενο. Είναι χειριστικός, θέλει να το καταστρέψει . Η φίλη του λέει «*όχι*» τον διώχνει, αλλά ξαναρχίζουν πάλι τη σχέση με τους δικούς του όρους. Ο ασθενής ζητά διακοπή της θεραπείας, αλλά ρωτάει τον θεραπευτή αν μπορεί να ξανάρθει κάποια στιγμή. Θεραπευτής : « *θα δούμε, θα το συζητήσουμε* » . Σκοπός του ασθενή είναι να καταστρέψει τον θεραπευτή, και όταν ο τελευταίος του λέει «*θα δούμε*» σημαίνει ότι υπάρχει. Αν ο θεραπευόμενος έλθει ξανά θα βρει το αντικείμενο πάλι μπροστά του Θεραπευτής : « *θα το διαπραγματευτούμε* » : είναι σαν να λέει ο θεραπευτής «*θα είμαι εδώ, αλλά με τους δικούς μου όρους*». Αυτό διαφέρει από τη σχέση με τη φίλη του η οποία δέχεται τους όρους του, έτσι δεν πέφτουμε στην «*ταυτόσημη επανάληψη*» καθώς ο θεραπευτής υπάρχει με τους δικούς του όρους . Ο ασθενής ρωτά εκ του πονηρού αν μπορεί να ξανάρθει, για να του πει «*όχι*» ο θεραπευτής, οπότε, αν όντως του το έλεγε, θα μπαίναμε στην *προβλητική ταύτιση*: θα είχαμε προβολή στον θεραπευτή του δικού του κακού, της προδιάθεσής του να φύγει. Ο θεραπευτής τότε θα θύμωνε και θα έλεγε «*όχι, δεν θα ξανάρθεις*» , δηλαδή ο θεραπευτής θα γινόταν αυτό που ο ασθενής θα του προέβαλλε και ο ασθενής θα επανενδόβαλε αυτό το «κακό» και θα έφευγε. Όταν, αντίθετα, ο θεραπευτής του λέει « *ναι, μπορείς να ξανάρθεις*», δεν λειτουργεί σαν την *κακιά μαμά*, αντίθετα είναι «*μαμά*» που ανοίγει δρόμο, δεν ισοπεδώνει. Αυτήν ακριβώς τη μαμά έχει ανάγκη το παιδί.

Ο Στυλιανίδης Σ. (2012), σημειώνει ότι ο **διαστροφικός ναρκισσιστής** κινείται και λειτουργεί πάντα μεταμφιεσμένος. Ανιχνεύει και βρίσκει το θήραμά του και μετά δεν το αφήνει ποτέ. «Παιχνιδιάρης», σαγηνευτικός, προσεκτικός, δίνει την εντύπωση ότι κατανοεί, αφουγκράζεται τις επιθυμίες και τις ανάγκες των αγαπημένων του προσώπων, της συζύγου, ερωμένης ή ακόμα και των παιδιών του. Συνήθως κατορθώνει να σαγηνεύσει και να πείσει τη σύντροφό του να τον παντρευτεί. Η σύντροφός του πέφτει στην παγίδα του «θηρευτή του έρωτα», του Dr. Jekyll και Mr. Hyde. Μόλις τα πράγματα μοιάζουν σχετικά σταθερά, στο πλαίσιο του γάμου ή της ερωτικής σχέσης, ο «άνθρωπός μας» ταπεινώνει το θήραμά του, το απαξιώνει, το ενοχοποιεί, το κακοποιεί, προκαλεί συνεχώς συγκρούσεις και εντάσεις, ποτέ όμως σε δημόσιο χώρο. Είναι ένας πρωταθλητής του χειρισμού και της χειραγώγησης των συναισθημάτων και των προσδοκιών του άλλου. Η σύντροφος ή σύζυγός του φοβάται τις εκρήξεις του, τις βίαιες εναλλαγές της διάθεσής του. Κάνει τα πάντα για

να ρυθμίσει τα πράγματα, αλλά τίποτα δεν γίνεται. Η Hirigoyen, Γαλλίδα ψυχίατρος και ψυχαναλύτρια, χρησιμοποιεί τρεις λέξεις-κλειδιά για να ορίσει τη βία του διαστροφικού ναρκισσιστή: σαγήνη, επι-κυριαρχία, χειριστικότητα. Συναντούμε δηλαδή σε αυτά τα άτομα τα χαρακτηριστικά της **ηθικής διαστροφής**, σε αντίθεση με τη σεξουαλική διαστροφή, με μια βασική διαφορά: αυτά τα άτομα είναι πολύ πιο υπολογιστικά και διαθέτουν μια ικανότητα καταστροφικότητας πολύ μεγαλύτερη από τις άλλες διαστροφικές προσωπικότητες. Πρόκειται για «βρικόλακες» που έχουν ανάγκη να αντλήσουν «αίμα» από τα θύματά τους για να στηρίξουν τη δική τους αυτόεκτίμηση και αδύναμη ναρκισσιστική τους λειτουργία, αδειάζοντας κυριολεκτικά την ουσία, το μεδούλι του άλλου. Υπάρχει σε αυτά τα άτομα μια μεγάλη «απόλαυση» που συνδέεται με την παραβίαση της προσωπικότητας του άλλου. Αντλούν ευχαρίστηση όταν θέτουν σε δοκιμασία την ηθική του άλλου ή όταν τον πείθουν να διαπράξει μαζί τους παραβιάσεις των αρχών του ή του νόμου.

2. Άνδρας σε θεραπεία: ζητά νερό και ο θεραπευτής του φέρνει, στα πλαίσια αντιμεταβιβαστικής αντίδρασης. Ο θεραπευτής αισθάνεται αμήχανα, ενδεχομένως σκέπτεται ότι δεν φροντίζει αρκετά τον ασθενή του καθώς δεν είναι επαρκώς παρών (π.χ. νυστάζει, όταν τον ακούει). Έτσι είναι γι αυτόν ακριβώς το λόγο, σύμφωνα με το σκεπτικό του θεραπευτή, (αντιμεταβίβαση), που ο ασθενής ζητά κάτι «παραπάνω». Πρόκειται για διαδικασία προβλητικής ταύτισης, η οποία ξεκινά πάντα από τον θεραπευόμενο. Είναι μια μη λεκτική διαδικασία: ο θεραπευόμενος προβάλλει στο θεραπευτή του ότι δεν τον φροντίζει, ο θεραπευτής το νιώθει και αισθάνεται ανεπαρκής, ο θεραπευόμενος ενδοβάλλει αυτό που νιώθει ο θεραπευτής, πως δεν τον φροντίζει, οπότε ζητά νερό. Είναι αμφοτεροί εκτός πλαισίου: η δουλειά του ασθενούς δεν είναι να έλθει να πει νερό, δεν ήρθε στη συνεδρία για να σβήσει, να καταλαγιάσει τις διεγέρσεις του, αλλά να της διευθετήσει, να βρει μια οικονομικότερη για τον ψυχισμό λύση. Το ένα κομμάτι του έρχεται για να διευθετήσει τις συγκρούσεις του και το άλλο για να τις συντηρήσει (αντίσταση) : στην προσπάθεια του αυτή προσπαθεί να συμπαρασύρει και να εξουδετερώσει τον θεραπευτή του, διαφορετικά η πλευρά του ασθενούς η οποία αντιστέκεται κινδυνεύει διαρκώς, είναι μια απειλή για αυτόν . Έτσι καταφέρνει να εξουδετερώσει τον θεραπευτή του, τον πετάει έξω από το πλαίσιο, όταν ο τελευταίος του φέρνει νερό.

15. Ναρκισσιστικό πλήγμα και βία.

Υπάρχουν ερεθίσματα των οποίων η ένταση είναι τέτοια ώστε να έχουν τραυματικό αποτέλεσμα σε οποιονδήποτε άνθρωπο. Ωστόσο κάποια ερεθίσματα είναι αβλαβή για πολλούς ανθρώπους αλλά τραυματικά για κάποιους άλλους. Αυτοί οι τελευταίοι θα λέγαμε ότι είναι ευάλωτοι ως προς την ψυχική αποδιοργάνωση: το ψυχικό τους όργανο αδυνατεί να αποφορτίζει τις διεγέρσεις, έτσι η ψυχική τους ομοίωση κλονίζεται εύκολα, υπάρχει σε αυτούς μια προδιάθεση στα ψυχικά τραύματα. Το **ψυχικό τραύμα** συνδέεται με την ρήξη του αλεξιερθετιστικού συστήματος. Όταν η αλεξιερθετιστική λειτουργία του οργανισμού, οι άμυνες του Εγώ «χωλαίνουν» τότε το εξωτερικό ερέθισμα πέφτει βαρύ για το Εγώ: περνά απευθείας και διατρυπά τον ψυχισμό, δεν αναπαρίσταται από το ψυχικό

όργανο, δεν πιάνει τόπο μέσα του, το Εγώ δεν δύναται να του δώσει σημασίες, νοήματα, να το οργανώσει στη συμβολική τάξη ώστε ν'αντέξει την παρουσία του. Παρομοίως, επί ελλιπούς αλεξιερθετιστικού συστήματος, και οι έσωθεν ερχόμενες διεγέρσεις (ενστικτώδεις διεγέρσεις, ορμές) καθίστανται επικίνδυνες (απειλητικές) για το Εγώ το οποίο βρίσκεται αμυντικά απροετοίμαστο. Στην παθολογία του ναρκισσισμού (ψυχοπαθολογικές οργανώσεις π.χ. διαταραχές προσωπικότητας, ναρκισσιστικές, οριακές οργανώσεις) το τραύμα έχει σοβαρές συνέπειες στο ναρκισσισμό του υποκειμένου. Εδώ τα τραύματα τα οποία σχετίζονται με την **απώλεια** (απώλεια στήθους), τον αποχωρισμό, τη γέννηση, την αγωνία θανάτου οδηγούν σε ναρκισσιστικά πλήγματα. Σ'αυτήν την περίπτωση το Εγώ υφίσταται ισχυρότατο shock (πλήγμα). Πρόκειται για την έννοια του λεγόμενου **ναρκισσιστικού πλήγματος**. Κατά τον Kohut η **ναρκισσιστική οργή** αποτελεί μια συνηθισμένη αντίδραση στο ναρκισσιστικό πλήγμα. Η Ποταμιάνου (1999) πρεσβεύει ότι το αντικείμενο τραυματίζει επειδή τελικά δεν είναι μέρος του εαυτού μας.

Η **αγωνία θανάτου** εκφράζεται μέσα από το **άγχος ευνουχισμού** (φόβος τιμωρίας, απώλειας της αρτιμέλειας, ακεραιότητας κ.λ.π). Η **αγωνία του θανάτου** είναι ένα *ανάλογον* του άγχους ευνουχισμού. Ο Freud όπως αναφέρεται στην Ποταμιάνου (2002) ο θάνατος, ως *ανάλογον* του άγχους ευνουχισμού είναι και αυτός ένα αποτέλεσμα των μεταβολών-εξέλιξης του Εγώ. Κατά την φαλλική φάση η αρχαιότερη αγωνία/φόβος της απώλειας (αποχωρισμού) του προστατευτικού αντικειμένου γίνεται άγχος απώλειας των γεννητικών του οργάνων: είναι η απόσταση η οποία εγκαθίσταται ανάμεσα στις (οιδιπόδειες) επιθυμίες του υποκειμένου και το όριο το οποίο επιβάλλεται από την παρουσία του άλλου (οιδιπόδειος αντίζηλος). Στη συνέχεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης μέσω της υπερεγωτικής επιρροής το άγχος ευνουχισμού λαμβάνει τη μορφή του κοινωνικού/ ηθικού άγχους. Η αγωνία του θανάτου (η ιδέα της εξάλειψης του εαυτού) είναι προϊόν βίας (Freud «Τοτέμ και Ταμπού»). Σχετίζεται με την επιθυμία μιας (φονικής) επίθεσης κατά του αντιπάλου η οποία θα επέφερε (νομοτελειακά) υπερεγωτικές κυρώσεις. Η φαντασία μιας βίαιης πράξης, ενός εγκλήματος, επισύρει την ιδέα του δικού μας θανάτου επειδή το αντικείμενο είναι επίσης ένας άλλος εαυτός (Αριστοτέλης). Στους νευρωτικούς η φαντασιακή εκτέλεση ενός αντίζηλου και το προσήκον άγχος ευνουχισμού συνιστούν τον πυλώνα της ψυχικής τους ζωής. Κατά τον Pasche όπως αναφέρεται στην Ποταμιάνου (2002) η αγωνία του θανάτου είναι πρωτίστως ψυχωτικής φύσεως επειδή είναι στον ψυχωτικό που οι φαντασιώσεις βάζουν στο παιχνίδι την σωματικότητα.

Κατά την Ποταμιάνου (1993) όταν η **παθολογία του ναρκισσισμού** βρίσκεται στο προσκήνιο, (διαταραχές προσωπικότητας και συμπεριφοράς) οι **αντιεπενδύσεις** οι οποίες τροφοδοτούνται κυρίως από την πηγή της ναρκισσιστικής λιβιδούς δεν εμφανίζουν επαρκή πυκνότητα ώστε να υφάνουν έναν στέρεο ιστό. Δεν καταφέρνουν να ρυθμίσουν μια ρυθμιστική οθόνη που θα μπορούσε να διατηρήσει την ομοιόσταση του Εγώ ώστε να συγκρατηθούν οι θύελλες. Ο ψυχισμός δεν καταφέρνει να περιορίσει και να επεξεργαστεί τις ταραχώδεις φορτίσεις. Στους οριακούς ακόμα και τα συναισθήματα συχνά είναι τραυματικά (δεν είναι αποδεκτά) επειδή διαταράσσουν τη ναρκισσιστική αυτάρκεια και οδηγούν στην αναγνώριση των διαφορών.

«Το ν'αγαπάς είναι σα να ζεις μια απώλεια», έλεγε ένας ασθενής. Εδώ η λιβιδινική επένδυση του αντικειμένου (λιβιδώς του αντικείμενου) μπορεί να βιώνεται ως ναρκισσιστική απώλεια (ναρκισσιστική «αιμορραγία»). Αυτό γίνεται απειλή (τραύμα) για τον ψυχισμό του υποκειμένου. Πρέπει αυτό το αντικείμενο να πάψει να υπάρχει ως τέτοιο, οπότε το υποκείμενο το **εγκυστώνει** (το ακινητοποιεί). Επίσης, υπό την επήρεια φαντασιώσεων πρωκτικών διεισδύσεων (φόβος ότι το αντικείμενο θα εισβάλλει εντός του υποκειμένου), μπορεί να προκύπτει, σε ορισμένες οργανώσεις, φόβος **απώλειας των ορίων**: αν ο άλλος διεισδύσει μέσα μου, θα χάσω τα όρια μου με συνέπεια τη σύγχυση (φόβος σύγχυσης). Αυτό αφορά στην προβληματική της οριοθέτησης του εαυτού σε σχέση με τον άλλον. Μπορούμε συχνά να διαπιστώσουμε ότι ο ψυχισμός των μεταιχιμίων **δε** μισεί τις διεγέρσεις. Η έλξη ασκείται από το βάραθρο του τραυματικού. Η **ναρκισσιστική ασπίδα** της ψυχρότητας, το ναρκισσιστικό όστρακο της αδιαφορίας και της ναρκισσιστικής ακαμψίας που αναφέρεται συχνά ως μέσον προστασίας του Εγώ από το αντικείμενο μπορεί να είναι μερικές φορές ένας φραγμός ο οποίος ορθώνεται κυρίως για να κρύψει την έντονη επιθυμία για διεγέρσεις. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα μπορούμε να πούμε ότι ασυνείδητα τις αναζητά. Εδώ η ασυνείδητη έλξη του ψυχισμού προς καταστάσεις διεγέρσεων αποτελεί ένα δεσμό-τον τελευταίο δεσμό-με το αντικείμενο που ήταν η αιτία των διεγέρσεων. Όσο η πληγή μένει ανοιχτή, το ίχνος του αντικειμένου δε χάνεται (ο ψυχικός πόνος αποτελεί την απόδειξη).

Κατά την Grunberger (γαλλίδα ψυχαναλύτρια) στις ναρκισσιστικές προσωπικότητες η ανθρώπινη αδυναμία (το πεπερασμένο της ζωής, των δυνατοτήτων) αποτελεί από μόνη της ένα ναρκισσιστικό πλήγμα.

Η έννοια της **ναρκισσιστικής οργής** προεξάρχει στην περιγραφή τόσο των οριακών όσο και των ναρκισσιστικών οργανώσεων προσωπικότητας (παθολογία του ναρκισσισμού). Είναι η αντίδραση στο **ναρκισσιστικό πλήγμα** (π.χ απώλεια στήθους, αγωνία θανάτου). Περιλαμβάνει φαινόμενα όπως η **παρνοϊκή μοχθηρία** η οποία έχει να κάνει με την **καταστροφικότητα** ως αντίδραση στο αίσθημα ντροπής (οφειλόμενο στο «αιμορραγικό» ναρκισσιστικό πλήγμα το οποίο υφίσταται το Εγώ). Προκύπτει τότε η ανάγκη εκδίκησης. Παρομοίως κατά τον Kohut η **ναρκισσιστική οργή** αποτελεί μια συνηθισμένη αντίδραση στο ναρκισσιστικό πλήγμα. Ο Freud υποστήριζε ότι κάθε απόπειρα προσβολής του Εγώ (ναρκισσιστικό πλήγμα) συνιστά μια **στέρηση** που μπορεί να γίνει γενεσιουργός επίθεσης: *«μόλις το εγώ φανταστεί με οποιοδήποτε τρόπο ότι αμφισβητείται, επιθυμεί τον αφανισμό και την καταστροφή...λίγες είναι εκείνες οι νίκες που μπορούν να ικανοποιήσουν ένα πληγωμένο Εγώ...»*

Η μη αναγνώριση του εαυτού από τον άλλο (απόρριψη) συνιστά ίσως την πιο βασική μορφή προσβολής του Εγώ (ναρκισσιστικό πλήγμα). Η απόρριψη γεννά μια αγωνία που εκλύει βία. Η άρνηση εαυτού από τον άλλο συνιστά ναρκισσιστικό πλήγμα. Κατά τον Lacan μόνο από την αναγνώριση της επιθυμίας του από τον άλλο το ανθρώπινο όν κατακτά τη θέση του υποκειμένου.

Το θύμα κληροδοτεί με τον αφανισμό του στον θύτη την παντοδυναμία του, μ'έναν ανιμιστικό τρόπο που θυμίζει τελετουργικά ανθρωποφαγίας των πρωτόγονων φυλών. Εδώ η βία γίνεται κατανοητή ως μια προσπάθεια αποκατάστασης μιας οριστικά χαμένης αρχαϊκής παντοδυναμίας.

16. Η έννοια του χρόνου στην ναρκισσιστική προσωπικότητα.

Η ανία και στην ακραία της μορφή η αίσθηση του κενού, είναι ένα συναίσθημα στο οποίο οι ναρκισσιστικές προσωπικότητες είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ανία το αίσθημα ότι ο χρόνος είναι αργός, ότι δεν κινείται ή ότι είναι ατέρμων και ότι ο κόσμος δεν έχει νόημα, είναι άδειος ή κατοικείται από αδιάφορα αντικείμενα. Επί του πραγματικού, είναι ο εαυτός ναρκισσιστικών ατόμων που είναι ανίκανος να επενδύει σε σχέσεις και γεγονότα που θα του προσέφεραν προσφέρουν άμεση ικανοποίηση. Ναρκισσιστικοί ασθενείς δε βρίσκουν καμιά ικανοποίηση να δίνουν από τον εαυτόν τους, η ανάγκη τους για αγάπη είναι μονόπλευρη και ακόρεστη, απαιτητική αλλά χωρίς εμπιστοσύνη, απεγνωσμένα πειστική αλλά καχύποπτη ως προς την αμοιβαιότητά της, την πιθανότητα να ικανοποιηθεί ή να βρει ανταπόκριση ανάλογη με τις μεγάλες προσδοκίες που έχουν από το αντικείμενο. Οι ανεδαφικές τους προσδοκίες καθιστούν το αντικείμενο αγάπης ανίκανο, αποστερώντας τη σχέση μαζί του από κάθε νόημα ή μέλλον. Τέτοιοι ασθενείς είναι στην ουσία *ερωτευμένοι με τον έρωτα* και από την αρχή της η σχέση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Σύντομα διαλύουν τη σχέση απογοητευμένοι και συχνά με περιφρόνηση, αφήνοντας τον άλλο συντετριμμένο, ταπεινωμένο και γεμάτο απορία. Όπως γράφει ο Stendhal (1831) δεινός μελετητής του ναρκισσισμού «*δεν ξέρουν ν'αγγίζουν μια καρδιά χωρίς να την τσαλακώσουν*».

Ασθενείς με ναρκισσιστική προσωπικότητα μπορεί να έχουν μια καλά ανεπτυγμένη ικανότητα για σεξουαλική διέγερση και οργασμό αλλά δε μπορούν να κάνουν σχέσεις σε βάθος. Πολλοί απ'αυτούς δεν ερωτεύτηκαν ποτέ. Κάποιοι είναι ασύδοτοι σεξουαλικά. Μатаιώνονται αφάνταστα και ανυπομονούν όταν το αντικείμενο της επιθυμίας τους δεν τους είναι άμεσα διαθέσιμο: τότε μπορεί να δείχνουν ερωτευμένοι, αλλά δεν είναι. Αυτό γίνεται προφανές καθώς γίνονται παντελώς αδιάφοροι μόλις κατακτήσουν το αντικείμενο του πόθου τους.

17. Ο ναρκισσισμός του ζεύγους (στη σχέση).

Ο **ναρκισσισμός** στο ζεύγος εκδηλώνεται με ασυνείδητο φθόνο, απαξία, καταστροφή του αντικειμένου. Επιπροσθέτως μέσω της ασυνείδητης επιθυμίας κάποιου να συμπληρωθεί από τον αγαπώμενο εν είδει, φαντασιακού **διδύμου** αντικειμένου.

Ο Anzieu (στον Kernberg 1995), περιγράφει τα ασυνείδητα κίνητρα της επιλογής του αντικειμένου ως φιλομόφιλες ή ετερόφυλες απόπειρες συμπλήρωσης του εαυτού. Η φιλομόφυλη διάσταση αφορά στην περίπτωση κατά την οποία ο ετερόφυλος σύντροφος εκλαμβάνεται ως μια κατοπτρική εικόνα του εαυτού του υποκειμένου. Σε αυτήν την περίπτωση, οτιδήποτε στον σύντροφο το οποίο δεν θα αντιστοιχούσε σ' αυτό το συμπληρωματικό σχήμα, δεν θα ήταν ανεκτό. Αν αυτή η δυσανεξία περιλαμβάνει και την σεξουαλικότητα του άλλου, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε σοβαρή σεξουαλική αναστολή. Κάτω και πίσω από τη δυσανεξία της σεξουαλικότητας του συντρόφου, λανθάνει/σοβεί ο ναρκισσιστικός φθόνος για το φύλο του άλλου. Αντίθετα όταν ο άλλος επιλέγεται σαν ένα ετερόφυλο δίδυμο αντικείμενο, αυτό εξυπηρετεί την φαντασία όπου μέσω της συμπλήρωσης οι δύο σύντροφοι αντίθετων φύλων γίνονται ένα (ναρκισσιστική φαντασία): αυτό το στοιχείο μπορεί να ισχυροποιήσει απόλυτα την σχέση. Μάλιστα παρατηρήθηκε ότι, ενίοτε, ύστερα από πολλά χρόνια κοινής συμβίωσης, οι σύντροφοι αρχίζουν να μοιάζουν και φυσιολογικά ο ένας με τον άλλον. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις πρόκειται για τον συνδυασμό της αντικειμενοτρόπου αγάπης με τη ναρκισσιστική ικανοποίηση, ο οποίος προφυλάσσει το ζεύγος από την ενεργοποίηση της **καταστροφικής εχθρότητας**. Αυτές οι σχέσεις μπορεί να εξελίσσονται σε μια κατάσταση που ο Anzieu (στον Kernberg 1995), ονομάζει το **δέρμα** της σχέσης του ζεύγους, μια έκκληση για ολοκληρωμένη και συνεχή ερωτική εγγύτητα, μια εγγύτητα αγάπης αρχικά, η οποία στη συνέχεια γίνεται, ενδεχομένως, μια οικειότητα που γεννά μίσος. Το επαναλαμβανόμενο ερώτημα «μ'αγαπάς ακόμα;», αντικατοπτρίζει την ανάγκη του ζεύγους να διατηρήσει το κοινό δέρμα σε αντιδιαστολή με την πρόταση «*πάντα με κακομεταχειρίζεσαι μ'αυτόν τον τρόπο*», η οποία σηματοδοτεί μια αλλαγή, κάτω από το δέρμα του ζεύγους, ένα πέρασμα από τον έρωτα στην καταδίωξη.

Μια γυναίκα με **υστερική δομή** προσωπικότητας, άλλως ειπείν με μια οιδιπόδεια καθήλωση στον **εξιδανικευμένο** πατέρα και τις προσήκουσες βαθειά ασυνείδητες υπερεγωτικές **απαγορεύσεις** κατά της σεξουαλικής συνένωσης μαζί του, μπορεί να είναι παντρεμένη με έναν άντρα **ναρκισσιστικής** δομής με το προσήκον ασυνείδητο μίσος εναντίον των γυναικών. Την επέλεξε ενδεχομένως ως μια επιθυμητή ετερόφυλη δίδυμη (ετερόφυλο συμπλήρωμα), οπότε ασυνείδητα προσδοκούσε εκείνη να ζει υπό τον δικό του έλεγχο εν είδει υποστήριξης του ναρκισσιστικού του πυρήνα. Την ίδια στιγμή η σεξουαλική της αναστολή (συνήθης ερωτική αναστολή της υστερικής γυναίκας) καθίσταται ενδεχομένως ένα πλήγμα στον ναρκισσισμό του και τον οδηγεί προς άγραν εξωσυζυγικών ικανοποιήσεων. Εκείνη από την πλευρά της απογοητεύεται από τον «οιδιπόδειο πατέρα», γεγονός που μπορεί να αποτελεί, σε μια πρώτη φάση, έναυσμα για μια αναποτελεσματική μαζοχιστική υποταγή στο σύζυγό της, ενώ, σε ένα μεθύτερο χρόνο, μπορεί να καταλήγει σε μια μαζοχιστική ξανά-και ως εκ τούτου σεξουαλικά ικανοποιούσα-ερωτική σχέση με έναν απαγορευμένο άντρα. Το γεγονός της εγκατάλειψης του συζύγου από τη γυναίκα του τείνει να κάνει το σύζυγο να συνειδητοποιεί την τρομακτική του εξάρτηση από εκείνη, την οποία στο παρελθόν εκείνος διέψευδε καθώς μεταχειριζόταν τη γυναίκα του σα να ήταν σκλάβο. Παράλληλα η γυναίκα του είναι πλήρως αφυπνισμένη σεξουαλικά καθώς είναι μπλεγμένη σε μια εξωσυζυγική σχέση ωστόσο απειλητική την ίδια στιγμή, ασυνείδητα επιτρεπτή, η οποία συντείνει στην απαρτίωση της δικής της σεξουαλικότητας. Εδώ υπάρχει το ενδεχόμενο ο άνδρας και η γυναίκα του συζυγικού ζεύγους να συναντήσουν ξανά, ο ένας τον άλλο, να ξαναβρεθούν, έχοντας πλέον μια βαθύτερη κατανόηση των αναγκών τους. Το πιθανότερο βέβαια είναι ότι, χωρίς τη βοήθεια μιας ψυχανάλυσης και για τους δύο συζύγους, δε θα τους ήταν δυνατό να

επαναδομήσουν τη σχέση τους. Εκείνος, αυτό που ενδεχομένως χρειαζόταν να κάνει ήταν να **προκαλέσει** τη γυναίκα του με απώτερο σκοπό εκείνη να γίνει η απορριπτική μαμά έτσι ώστε, εν τέλει, να δικαιολογήσει την απαξία που συντηρεί για αυτήν και, βεβαίως, να «νομιμοποιήσει», τρόπον τινά, την αναζήτησή του για μια καινούργια εξιδανικευμένη γυναίκα. Από την άλλη μεριά εκείνη χρειαζόταν να επιβεβαιώσει τη μη διαθεσιμότητα και την ανεντιμότητα του (οιδιπόδειου) πατέρα, και να πληρώσει το τίμημα μιας κοινωνικά επικίνδυνης κατάστασης, ως μια αναγκαία προϋπόθεση για να ανταποκριθεί σεξουαλικά σε έναν άντρα, τον εραστή, που δεν είναι ο άντρας της.

18. Ο ναρκισσισμός των μικρών διαφορών.

Οι μικρές διαφορές ανάμεσα σε ανθρώπους οι οποίοι μοιάζουν και έχουν κάτι κοινό μεταξύ τους οδηγούν σε συναισθήματα αποξένωσης και έχθρας εναντίον αυτών οι οποίοι διαφέρουν, εντός της ίδιας της ομάδας των ομοειδών. Για παράδειγμα είναι γνωστό ότι πολύ μεγαλύτερη έχθρα αναπτύχθηκε μεταξύ των οπαδών της ορθοδοξίας και του καθολικισμού παρά μεταξύ των ελλήνων ορθοδόξων και των τούρκων μουσουλμάνων. Τω όντι, ορθόδοξοι και καθολικοί έχουν ως κοινό τη χριστιανοσύνη αλλά η «μικρή», διαφορά μεταξύ τους (σχίσμα εκκλησίας) οδηγεί σε μεγάλη έχθρα. Πρόκειται γι' αυτό το οποίο ο Freud ονόμασε ναρκισσισμό των μικρών διαφορών. Προκύπτει τοιουτοτρόπως εχθρότητα η οποία βάλει κατά μιας ενοποιούσας αγάπης: την αναγνωρίζουμε στα εχθρικά συναισθήματα απέναντι σε ότι είναι ξενικό σε σχέση με εμάς, π.χ. διώξεις κατά των ξένων της «διπλανής πόρτας». Πρόκειται για την έκφραση μιας αγάπης για τον εαυτό μας, ενός ναρκισσισμού ο οποίος συνέχεια γυρεύει ν' αυτοεπιβεβαιώνεται π.χ. εμείς οι πρωτευουσιάνοι versus επαρχιώτες. Εδώ οι μικρές διαφορές ανάμεσα στις δυο ομοειδείς ομάδες (και οι δυο είναι έλληνες)- ας πούμε η προφορά ομιλίας τους- θα έφταναν για να οργανώσουν τυχόν ρήξεις ανάμεσα τους.

Εν κατακλείδι : Μικρές διαφορές μεταξύ «ομοίων», δημιουργούν μεγάλες πολώσεις.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Akhtar S. (2009). Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis. Karnac, London
- Chemana R, Vandermersch B (1995). Dictionnaire de la Psychanalyse. Larousse, Paris .
- De Mijola A.(2002). Dictionnaire de la Psychanalyse. Calmann –Levy, Paris.
- Evans D. (2005). Εισαγωγικό Λεξικό της Λακανικής ψυχανάλυσης. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

- Freud S.(1914-1916). “On narcissism: an introduction.” S. E. t. XIV. The Hogarth Press, London.
- Freud S. (1916). The libido theory and narcissism. S.E. t. XVI. The Hogarth Press, London.
- Zafiropoulos M. (2014).Crise du corps, instabilité de l’image, crise de la Psychanalyse. Συνέδριο στην Αθήνα
- H-Ey, Bernard P. , Brisset Ch. (1989). Manuel de psychiatrie. Masson, Paris.
- Kaufmann P. (1998). L’apport Freudien. Larousse, Paris.
- Kernberg Otto (1984). “Severe Personality disorders”. Yale University Press.
- Kernberg Otto (1995). “Love relations”. Normality and pathology. Yale university press, New Haven and London.
- Kaufmann P. (1998). L’apport Freudien. Larousse, Paris.
- Laplanche J. et Pontalis J.(1967).Vocabulaire de la Psychanalyse. Puf. Paris
- Μαδιανός Μ. (2003). Κλινική ψυχιατρική. Καστανιώτης, Αθήνα.
- Μάνος Ν. (1997). Βασικά στοιχεία κλινικής ψυχιατρικής. University Studio Press, Θεσσαλονίκη .
- Μπακιρτζόγλου Σ. (2003 έως σήμερα). Σημειώσεις ψυχαναλυτικής θεωρίας και πρακτικής. Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα-Ψυχαναλυτική Πράξη». Αθήνα.
- Παπαδόπουλος Ν. (2005). Λεξικό της ψυχολογίας. Σύγχρονη Εκδοτική , Αθήνα.
- Πάχτας Χ., (2002). Φόρος τιμής στον Αριστοτέλη. Ορώμενα. Καστανιώτης, Αθήνα.
- Ποταμιάνου Α. (1999). Διαδικασίες επανάληψης και προσφορές του Εγώ. Κέδρος, Αθήνα.
- Porot A. (1986). Manuel alphabetique de Psychiatrie. PUF.
- Roudinesco E., Plon M.(1997). Dictionnaire de la Psychanalyse. Fayard.
- Rycroft Ch. (1972). Acritical dictionary of psychoanalysis.Penguin.
- Στυλιανίδης Στ. Η ελπίδα είναι αντίδοτο στον φόβο. Ανακτήθηκε 21/9/2015 από Διαδίκτυο <https://monopressgr.wordpress.com/2012/06/01/stylianidis/>
- Φιλίππου Γ. (1971). Δυναμική ψυχιατρική. Α.Καραβία , Αθήνα
- Χαρτοκόλλης Π. (1991). Εισαγωγή στην Ψυχιατρική. Θεμέλιο, Αθήνα.
- Χαρτοκόλλης Π. 2006. Χρόνος και Αχρονικότητα. Καστανιώτη. Αθήνα
- Χουντουμιάδη Α-Πατεράκη Λ. (1989).Σύντομο λεξικό ψυχολογικών όρων.Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννενα.

